

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte
Pirmsskolas izglītības skolotājs

OĻESJA PAŅINA

**Literatūras lasīšanas saturs un metodika jaukta vecuma grupā
pirmsskolā**

Kvalifikācijas darbs

Darba vadītājs:

Asoc.profesore
Akadēmiskais amats

Dr. paed.
Zinātniskais/
akadēmiskais grāds

Gunta Silīņa-Jasjukeviča
Vārds, uzvārds

_____
Paraksts

RĪGA
2021

Anotācija

Darba nosaukums: Literatūras lasīšanas saturs un metodika jaukta vecuma grupā pirmsskolā.

Darba autors: Oļesja Paņina

Darba zinātniskais vadītājs: Dr.paed.asoc.profesore Gunta Siliņa – Jasjukeviča

Darba saturs: darbs sastāv no 54.lpp., 6 tabulām, 4 attēliem, 1 pielikuma, analizēti 38 literatūras avoti.

Pētījuma mērķis: teorētiski un praktiski pētīt literatūras saturu un metodiku darbā ar jaukta vecuma bērniem pirmsskolā.

Pētījuma teorētiskā daļa balstās uz I.Freibergas, D.Lieģenieces, G.Svences, R.Kaņepējas, K.Hansenas, R.Kaufmanes, E.Burmena, L.Andrejevas, O.Borisovas, L.Samsoņenko, D.Gončarovas, V.Zjabkinas, V.Avaņesovas atziņām.

Teorētiskajā daļā analizēti aktuāli jautājumi par bērnu audzināšanu jaukta vecuma grupā pirmsskolā, literatūras lasīšanu uz kompetenci orientētā izglītībā, literatūras tekstu atlasī un pedagoģiskā procesa metodiku jaukta vecuma grupā. Pētīta jaukta vecuma bērnu attīstības īpatnības.

Empīriskajā daļā veikts pētījums par literatūras tekstu atlasī, literāro darbu pasniegšanas metodikas ietekmi uz literāro tekstu uztveri jaukta vecuma grupā. Pamatojoties uz pedagoģiskās izmēģinājumdarbības un novērošanas rezultātiem, izstrādāti ieteikumi pirmsskolas izglītības skolotājiem literatūras izvēles un iepazīstināšanas ar literatūru metodikas īstenošanu jaukta vecuma grupā.

Secināts, ka jaukta vecuma grupā skolotājam mērķtiecīgi jāizvēlas literatūra lasīšanai bērniem, metodiskie paņēmieni, kas atbilst bērnu vecumam, interesēm un aktivizē jaukta vecuma bērnu patstāvīgo darbību.

Abstract

Title of the thesis: Content and Methodology of Literature Reading in a Mixed Age Group in Preschool.

Author of the thesis: Oļesja Paņina

Scientific advisor of the thesis: Dr.paed., assoc. professor Gunta Siliņa-Jasjukeviča

Content of the thesis: the thesis consists of 54 pages, 6 tables, 4 figures, 1 appendix; 38 sources of literature were analysed.

Objective of the research: carry out theoretical and practical research of the content and methodology of the literature in work with children of mixed age in preschool.

The theoretical part of the research is based on the conclusions drawn by I. Freiberga, D. Lieģeniece, G. Svence, R. Kaņepēja, K. Hansena, R. Kaufmane, E. Burmens, L. Andrejeva, O. Borisova, L. Samsoneņko, D. Gončarova, V. Zjabkina, V. Avaņesova.

The theoretical part contains the analysis of topical issues of child-rearing in a mixed age group in preschool, reading literature in competence-oriented education, selection of literary texts and methodology of pedagogical process in a mixed age group. Peculiarities of development of children in a mixed age group have been studied.

The empirical part contains a research on the influence of the selection of literary texts and the methodology of teaching literary works on the perception of literary texts in a mixed age group. Based on the results of pedagogical test activities and observation, recommendations have been developed for teachers of preschool education to implement the methodology of literature selection and introduction to literature in a mixed age group.

It has been concluded that the teacher should purposefully choose the literature for reading to children in a mixed age group, and choose methodological approaches corresponding to the children's age and interests and activating the independent activity of children in a mixed age group.

Saturs

Ievads.....	5
1. Bērnu audzināšana jaukta vecuma grupā pirmsskolā	7
1.1.Jaukta vecuma bērnu audzināšanas raksturojums pirmsskolā	7
1.2. Pirmsskolas vecuma bērnu psiholoģiskais raksturojums.....	12
2. Literatūras lasīšana jaukta vecuma grupā pirmsskolā.....	16
2.1.Literatūras lasīšana uz kompetenci orientētā izglītībā	16
2.2.Literatūras lasīšanas tekstu izvēle	20
2.3.Literatūras lasīšanas metodika darbā ar jaukta vecuma bērniem.....	23
3. Empīriskais pētījums.....	29
3.1.Pētījuma plāns.....	29
3.2.Jaukta vecuma bērnu literatūras lasīšanas uztveres vērtējums pirms pedagoģiskās izmēģinājumdarbības.....	31
3.3.Pedagoģiskā izmēģinājumdarbība literatūras uztveres veicināšanai jaukta vecuma grupā.....	35
3.4.Jaukta vecuma bērnu literatūras lasīšanas uztveres vērtējums pēc pedagoģiskās izmēģinājumdarbības.....	42
3.5.Ieteikumi skolotājiem.....	45
Secinājumi.....	46
Literatūras un avotu saraksts.....	48
Pielikumi.....	51
1.pielikums. Literatūra lasīšanai jaukta vecuma grupā.....	51

Ievads

Literatūras lasīšana, iepazīstināšana ar daiļliteratūras žanriem, to klausīšanās bērniem jāmača jau no agras bērnības. Pirmsskolas vecumposms ir pirmais pakāpiens bērna iepazīstināšanā ar literatūru attīstībā. Šis ir sensitīvais jaunā lasītāja audzināšanas posms, laiks, kad veidojas interese un vajadzība pēc literatūras lasīšanas, klausīšanās. Tiek ielikti pamati un izpratne literāro darbu uztverei. Ja pirmsskolas vecumposmā šis bērna intereses, vajadzības netiek akceptētas, tad bērns uzsākot skolas gaitas nevēlas lasīt grāmatas, ar grūtībām skaidro izlasīto, nespēj paskaidrot, izvērtēt literāro varoņu emocijas, motīvus, darbības, uzvedību u.c.

Mūsdienās ir izveidojusies situācija, kad bērniem nav intereses par literatūru. Šī situācija ir saistīta ar grāmatas kā vērtības izmaiņām gan ģimenē, gan sabiedrībā kopumā, zūd ģimenes lasīšanas tradīcijas. Grāmatu vietā stājas mūsdienīgi informācijas avoti: internets, interaktīvā televīzija, kuri veiksmīgi konkurē ar grāmatu par vietu bērnu dzīvē.

Savukārt uzsākot skolas gaitas bērnam ir jāprot noteikt literārā darba varoņus, izteikt savu attieksmi, noteikt literārā darba žanru (dzeja, stāsts, pasaka), uztvert spilgtus tēlainās valodas izteiksmes līdzekļus.

Tātad bērnu mērķtiecīga ievadīšana literatūras pasaulē ir svarīgs un aktuāls jautājums. Īpaša pieeja bērnu iepazīstināšanai ar literatūru ir nepieciešama jaukta vecuma grupā, jo katram vecumam ir atšķirīgas attīstības īpatnības un literatūras uztveres spējas. Īpaša nozīme jaukta vecuma grupā ir literatūras tekstu satura atlasei, lai jaunākā vecuma bērniem nebūtu par sarežģītu un vecākā vecuma bērniem – garlaicīgi. Pedagogam, strādājot ar jaukta vecuma bērniem, pedagoģiskajā darbībā jāizmanto daudzveidīgi metodiskie paņēmieni, kas veicinātu visu vecumu bērnu literāro darbu satura uztveri un izpratni. Saskatot šīs problēmas aktualitāti pedagoģiskā procesa sekmīgā vadīšanā kvalifikācijas darbam tika izvēlēta tēma: **“Literatūras lasīšanas saturs un metodika jaukta vecuma grupā pirmsskolā”**

Pētījuma objekts: pedagoģiskais process jaukta vecuma grupā pirmsskolā.

Pētījuma priekšmets: literatūras lasīšanas saturs un metodika.

Pētījuma mērķis: teorētiski un praktiski pētīt literatūras lasīšanas saturu un metodiku darbā ar jaukta vecuma bērnu grupu pirmsskolā.

Pētījuma jautājums: kā izvēlēties literatūras lasīšanas saturu un metodiku, strādājot ar jaukta vecuma bērniem pirmsskolā?

Pētījuma uzdevumi:

- pētīt un analizēt jaukta vecuma bērnu izglītošanas nosacījumus pirmsskolā;

- raksturot literatūras saturu, metodiku darbā ar jaukta vecuma bērniem;
- veikt pedagoģisko izmēģinājumdarbību un vērtēt rezultātus;
- izstrādāt metodiskos ieteikumus skolotājiem.

Pētījuma metodes

Teorētiskā: literatūras analīze

Empīriskās: pedagoģiskā izmēģinājumdarbība, novērojums.

Pētījuma bāze: Jūrmalas X pirmsskolas izglītības iestāde, 16 bērni

1. Bērnu audzināšana jaukta vecuma grupā pirmsskolā

1.1. Jaukta vecuma bērnu audzināšanas raksturojums pirmsskolā

Mūsdienās daudzās pirmsskolas izglītības iestādēs tiek veidotas jaukta vecuma grupas, īpaši lauku rajonos, mazpilsētās. Jaukta vecuma grupas tiek veidotas arī daudzos pilsētu izglītības iestādēs. Daudzi pētnieki jaukta vecuma grupas novērtē kā bērna attīstības optimālu vidi (*Baiborodova, Vulfjovs, Gerasimova, Iljuškina, Salovjovs, Montesori u.c.*). Jautājumus par jaukta vecuma grupu un bērnu sociāli psiholoģiskajiem jautājumiem ir pētījuši A.Zaparožics, J.Kravcova, M.Ļisicina, G.Suvorova, A.Davidčuks, T.Makejeva u.c. (Гельмисурина, 2017)

Uz kompetencēm balstītā pirmsskolas izglītībā uzsver, ka jaukta vecuma grupās sekmīgi var veicināt vesela un zinātkāra bērna attīstību. Šajās grupās bērniem ir iespēja rotaļāties kopā, mazākie visbiežāk atdarina vecākos un mācās no tiem, savukārt vecākie bērni, mācot, atbildot uz jautājumiem un paskaidrojot jaunākajiem nostiprina savas zināšanas, turklāt iemācās izteikt savu domu konstruktīvi un saprotami (Борисова, 2007).

O.Borisova uzsver, ka nav daudz iedziļinātu pētījumu par jaukta vecuma grupu mācību un audzināšanas darba procesu. Nav pietiekami izpētīti bērnu attīstības mehānismi jaukta vecuma grupās un mācību satura apguves metodikas (Борисова, 2007).

Jautājums par jaukta vecuma grupām pirmsskolā Latvijā ir visai maz izpētīts. Pārsvārā saistībā ar jaukta vecuma grupām, tiek pētīts jautājums par bērnu savstarpējām attiecībām, saskarsmi, komunikāciju jaukta vecuma grupās.

Tā R.Purmale uzsver saskarsmes (bērns – skolotājs, bērns – bērns) nozīmi jaukta vecuma grupās. Autore norāda, ka jaukta vecuma grupa nodrošina:

- attīstību kopveselumā, ievērojot bērnu individuālo attīstību, atbilstošu viņu attīstības sensitīvajam periodam;
- daudzveidīgu saskarsmes vajadzību apmierināšanu;
- daudzveidīgas pieredzes ieguves iespēju;
- savstarpējās pieredzes bagātināšanu (ne tikai mazie gūst no lielajiem bērniem, bet arī lielie no mazajiem);
- vajadzību un interešu apmierināšanu, iekļaujoties mainīgajās grupās;
- paškontroli – bērni paši, patstāvīgi var risināt un atrisināt savstarpējo attiecību problēmsituācijas;
- iespēju daudzveidīgu sociālo lomu apguvei;

- dabisku, harmonisku vidi, kurā bērns pats var realizēt savu izzīņas aktivitāti un kognitīvo attīstību, jaukta vecuma grupas bērni ir kā motivators daudzveidīgām izzīņas veidošanās iespējām;
- ticību saviem spēkiem un atbildību par sevi un citiem;
- prasmi palīdzēt atrast kopīgu valodu un prieku saskarsmē ar dažāda vecuma cilvēkiem;
- pašnodarbošanos, pašregulāciju, paškontroli, savas darbības plānošanu u.c. (Purmale, 2002, 58).

Savukārt O.Barisova akcentē sociālās sadarbības (saskarsmes) attīstības principus jaukta vecuma grupās:

- ✓ bērnu interešu integrācija un diferencēšana;
- ✓ vecāko un jaunāko bērnu sadarbības formu izvēles variatīvitāte;
- ✓ jaukta vecuma grupas darbības pašattīstība un pašorganizācija;
- ✓ bērnu lomu sociālajā saskarsmē dinamisms un polivariatīvitāte;
- ✓ saskarsmes dalībnieku attiecību referentums un nonkonformisms (Борисова, 2007).

R.Geļmisurina savukārt atzīmē, ka pirmsskolas vecuma bērnu komunikācija ar apkārtējiem ir izteikti šaurā un viena vecuma lokā. Tādējādi jaukta vecuma grupās bērni ir vairāk iespēju komunicēt ar dažāda vecuma bērniem, apmainīties ar darbībām un informāciju (Гельмисурина, 2017).

L.Samsoņenko, R.Edihanova atzīmē, ka jaukta vecuma grupās veidojas īpaša sociāli psiholoģiskā vide, kurā pastāv dažādas sociālās ietekmes sistēmas (bērns – bērns, bērns – pieaugušais, jaunākā vecuma bērns – vecākā vecuma bērns). Tādējādi jaukta vecuma grupā veidojas nosacījumi sociālās uzvedības prasmju veidošanai un bērnu saskarsmes, sadarbības, tikumisko normu attīstības sekmēšanai daudzveidīgās aktivitātēs: rotaļās, radošajās, sporta u.c.

Bērna veiksmīga attīstība jaukta vecuma grupā ir atkarīga no tā cik bērns efektīvi apgūs dažādas lomu pozīcijas starp dažāda vecuma bērniem (Самсоненко, Едиханова, (2017).

R.Geļmisurina norāda, ka mācību darba organizācijai jaukta vecuma grupās ir sava izteikta specifika. Katrā konkrētā grupā pedagogs nosaka grupas sastāvu, izveidot divas vai trīs apakšgrupas un saistībā ar tām diferencēt mācību procesu. Grupu veidošanas variatīvitāte tādējādi ļauj veidot mācību procesa, darbības variatīvitāti. Autore uzsver, ka viens no būtiskākajiem faktoriem mācību procesā ir pedagogs – tā profesionālā kompetence, saskarsmes stils ar bērniem (Гельмисурина, 2017).

D.Gončarova un O.Sukoņikova atzīmē vairākus svarīgus aspektus jaukta vecuma grupās:

- pozitīva ievirze (uzrunāt bērnu, uzslava, viss, ka izraisa bērnos pozitīvu ieinteresētību);
- pieaugušā paraugs (bērns vēro un vērtē);
- pedagoga darbība virzīta uz mērķa sasniegšanu (bērna personības attīstība radošā, attīstošā, draudzīgā vidē);
- sadarbība (vecāki, pedagogi) – vienotu prasību izvirzīšanai, mācību satura nostiprināšanai (Гончарова, Суконникова, 2016).

O.Borisova skar jautājumus par funkcijām, kas tiek realizētas jaukta vecuma grupā, akcentējot šādas funkcijas:

- pieredzes nodošanas funkcija;
- sociālās drošības funkcija;
- kompensējošā funkcija (Борисова, 2007).

O.Žuzļakova un G.Studinova savā pētījumā salīdzina pedagoģisko darbību viena vecuma un jaukta vecuma grupās. Autores norāda, ka daudzi pētnieki novērtē jaukta vecuma grupas kā bērnu attīstības vides optimālu modeli, izdalot pozitīvos un problemātiskos aspektus:

- pozitīvie aspekti – vecākie bērni jaukta vecuma grupā mācās būt uzmanīgāki pret jaunākajiem bērniem, palīdz tiem, jaunākie, savukārt, atdarina vecākos, ir patstāvīgāki, visu ātrāk iemācās;

- negatīvie aspekti – vecākie bērni dara pāri jaunākajiem, jaunākie bērni traucē vecākos mācību procesā (Жузлякова, Студинова, 2014).

Arī O.Akifjeva uzsver, ka jaukta vecuma grupās vērojama tāda tendence, ka jaunākā vecuma bērni attīstās ātrāk, bet vecākajiem bērniem bieži ir vērojami zemāki attīstības rādītāji. Tāpēc pedagogiem vienmēr mācību procesā ir jāiekļauj jauns, interesants un aizraujošs mācību materiāls (Акифьева, 2015).

O.Žuzļakova, G.Studinova norāda arī uz jaukta vecuma grupu mācību procesa īpatnībām, piemēram,

- plašas attīstošās vides izveide;
- vadošā kategorija – sadarbība;
- specifiku nosaka bērnu sociālā komunikācija – ar bērniem, kuri ir vecāki par tevi vai jaunāki par tevi.

Tātad mācību vide jaukta vecuma grupā sniedz iespēju: darbības veida brīvai izvēlei, dialoga veidošanai ar dažāda vecuma bērniem un saskarsmes “nišas” brīvai izvēlei (Жузлякова, Студинова, 2014).

A.Kaviļina uzsver, ka darbs jaukta vecuma grupā ir sarežģīts un prasa no pedagogiem augstu profesionālo kompetenci: darba specifiku ar dažāda vecuma bērniem, zināšanas, prasmes savienot mācību satura prasības ar bērna individuālajām iezīmēm, attīstības pakāpi, prasme redzēt katru bērnu individuāli un grupu kopumā, veselumā (Кавылина, 2006).

R.Geļmisurina izdala vairākus noteikumus mācību procesa jaukta vecuma grupā noteikumus:

- pedagogam mērķtiecīgi jāplāno mācību satura, aktivitāšu mērķis, uzdevumi, saturs;
- izdomāt bērnu motivēšanai interesantus momentus (lai būtu interesanti gan vecākajiem bērniem, gan jaunākajiem);
- diferencēt uzdevumus dažāda vecuma apakšgrupām (dažāda sarežģītības pakāpe, uzdevumu izpildes tehnika u.c.);
- vides plānošana;
- dažādas pedagoģiskā procesa organizācijas formas, metodes un paņēmieni;
- daudzveidīgi mācību materiāli ar vienādiem elementiem visām vecuma grupām;
- rotaļas, spēles – apvieno dažāda vecuma bērnus;
- uzdevumus veic, atkarībā no vecuma, ar skolotāja palīdzību vai patstāvīgā darbībā;
- pedagoģisko darbību plāno, ievērojot bērnu individuālās, vecumposma un attīstības īpatnības;
- integrētajā rotaļdarbībā seko līdzī tam, lai vienas apakšgrupas darbība netraucētu citas grupas darbību (Гельмисурина, 2017).

Tātad, strādājot jaukta vecuma grupā, ir jāsekmē katra bērna aktīva darbība, piedalīšanās, neatkarīgi no vecuma, individuālās attīstības pakāpes, ievērojot bērnu vajadzības un intereses, sekmējot bērnu patstāvīgo darbību.

Arī V.Avaņesova uzsver, ka viens no svarīgākajiem nosacījumiem, kas lielā mērā nosaka mācību darba rezultātus, ir tas, ka skolotājam labi jāpārzina mācību programma, brīvi jāorientējas mācību materiālā, apgūstamajās zināšanās, prasmēs visām vecuma grupām. Jaukta vecuma grupās, organizējot mācību procesu, vienmēr jāveic diferencēta mācīšana.

Darbs apakšgrupās ir svarīgs nosacījums mācību procesa organizācijai. Vecuma apakšgrupu skaitu nosaka no reālās grupas sastāva (Avaņesova, 1986, 84).

Šo domu papildina G.Smagulova, atzīmējot, ka pedagoģiskajam procesam jaukta vecuma grupās ir jārealizē šādas pieejas:

1. diferencēšana – darba organizācija mazās grupās, ievērojot bērna vecumu, attīstības pakāpi, individuālās spējas;
2. individuālais darbs – virzīts uz katra bērna personības veidošanu un individuālo spēju attīstīšanu;
3. rotaļmetode – galvenā mācību metode, kas veicina izziņas procesu un izziņas intereses attīstību (Смагулова, 2018, 6).

O.Akifjeva norāda uz to, ka jaukta vecuma grupā dažāda vecuma bērni spēj veikt dažādas sarežģītības pakāpes darbības un uzdevumus. Tā rotaļām jaukta vecuma grupās ir savas īpatnības, piemēram, 3 gadīgi bērni rotaļās iesaistās situatīvi, 4 gadīgi bērni jau apzināti piedalās kolektīvās rotaļās, veidojot saskarsmi ar citiem bērniem, 5 – 6 gadīgiem bērniem jau ir rotaļas pieredze, prot paši organizēt rotaļas un spēles. Īpaši pilnveidojas bērnu patstāvīgā darbība: pašapziņa, pašvērtējums. Patstāvīgā bērnu darbība stimulē bērnu aktivitāti, sniedz bērniem pašizteikšanās iespējas (Акифьева, 2015).

Tātad pedagoģiskā procesa organizācijai jaukta vecuma grupā ir savas īpatnības un sarežģītība. Pedagogam ir labi jāpārzina dažādu vecumu bērnu attīstības īpatnības, variēt, diferencēt mācību uzdevumus, organizēt sistemātisku mācību procesu, izmantojot daudzveidīgas mācību organizācijas formas, mācību metodes un paņēmienus. Pedagogs, izmantojot jaukta vecuma grupā pozitīvus aspektus, spēj sasniegt bērnu kolektīva pozitīvu saskarsmi un sadarbību, rosinot bērnus interesēties par kopīgu darbību un rotaļām. Tas būs sistemātiska ikdienas darba rezultāts, kas pozitīvi ietekmēs bērna personības attīstību, bagātinās zināšanas, pilnveidos prasmes, iemaņas, veicinās patstāvīgo darbību. Ir ļoti svarīgi pārzināt dažāda vecuma bērnu attīstības īpatnības. Tādēļ nākamajā apakšnodaļā tiks aplūkoti jautājumi par 4 – 7 gadīgu bērnu attīstību.

1.2. Pirmsskolas vecumposma bērnu psiholoģiskais raksturojums

Katram bērna vecumposmam atbilst noteiktas fiziskās un psihiskās īpatnības. Ņemot to vērā, pirmsskolas pedagogijā tiek akcentēta šāda vecumposmu periodizācija:

- no 1 līdz 3 gadiem – mazbērna vecums;
- no 3 līdz 7 gadiem – pirmsskolas vecums (Golubina, 2007, 112).

V.Golubina uzsver, ka vecumposmu robežas nav strikti noteiktas, jo bērna attīstību ietekmē viņa dotumi, mijiedarbība ar cilvēkiem un apkārtējo vidi. Katrs indivīds attīstās atšķirīgos apstākļos un tie ir ļoti dažādi. Tāpēc viena vecuma bērnu attīstības līmeņi var būt atšķirīgi, bērns var atpalikt vai arī apsteigt savus vienaudžus (Golubina, 2007, 119).

Arī D.Lieģeniece un I.Nazarova norāda uz to, ka ir kopējas bērnu attīstības tendences, bet katram bērnam ir savs individuāls attīstības temps. Pirmsskolas vecumposms ir strauju svārstību periods, kurā vērojama visai pretrunīga uzvedība. Šajā vecumposmā bērns jūt nepieciešamību gan būt neatkarīgam, gan atkarīgam no pieaugušā. Tikpat pretrunīga ir bērna rīcība (Lieģeniece, Nazarova, 1999, 30).

Viens no pirmsskolas perioda psihiskās attīstības priekšnosacījumiem ir lomu un sižeta rotaļu spēlēšana. Bērni sevi sāk identificēt ar noteiktām lomām, sāk ievērot rotaļu noteikumus, seko tiem līdzī, tādējādi attīstot paškontroli un normu izpratni, apgūst sociālās uzvedības normas. Šī perioda psihiskā attīstība ir pamatā pārējo periodu rezultātiem. Tāpat bērna attīstība līdz septiņu gadu vecumam ir personības attīstības nozīmīgākais posms (Svence, 1999, 77).

Runājot par pirmsskolas vecuma bērnu sociālo kompetenci, L.Liberte norāda, ka 4 – 6 gadīgi bērni identificējas ar pieaugušo, atdarinot tos. Parādās lepnums par paveikto darbu un interese iemācīties ko jaunu, bērni ir zinātkāri un ar interesi izzina apkārtējo pasauli. Bērni spēj izrādīt dažādas emocijas. Bērnu sarūgtina viņa kļūdas, nepatīk, ja viņa kļūdas tiek labotas. Pieaug izpratne par vērtībām, labi izprot kas ir taisnīgi, un kas ir netaisnīgi. Atdarina tuvāko pieaugušo morālo uzvedību, pakāpeniski sāk izprast, pieņemt un ievērot noteikumus (Liberte, 2013, 6).

Pirmsskolas vecumposma kognitīvā attīstība saistīta ar izziņas procesu un runas attīstību. Par kognitīvās attīstības faktoriem uzskata manipulācijas ar priekšmetiem un saskarsmi ar vienaudžiem un pieaugušajiem, kā arī smadzeņu šūnu nobriešanu, CNS izmaiņas. 4 – 7 gadu vecumā norisinās pāreja no atdarināšanas un refleksijas uz loģisko spriestspēju. Šajā posmā zināšanas turpina veidoties kopējā sistēmā – vienotas uztveres tēlos, iekšējās kognitīvās shēmās (Svence, 1999, 79).

Arī V.Zelmenis uzsver, ka pirmsskolas vecumposmam ir izšķiroša nozīme bērna intelektuālajā attīstībā. Autors atzīmē, ka lielas pārmaiņas šajā vecumposmā notiek ar personības attīstības bioloģisko bāzi – galvas smadzenēm palielinās smadzeņu masa. Notiek kvalitatīvas izmaiņas ar galvas smadzeņu garozas šūnām, izveidojas ļoti sarežģīta un operatīva sistēma, kas nodrošina aizvien pareizāku īstenības atspoguļojumu cilvēka apziņā un saprātīgāku viņa reakciju uz apkārtnes kairinājumiem (Zelmenis, 1991, 39).

G.Svence, balstoties uz Ž.Piažē atziņām, norāda, kakognitīvos psihes procesus var saistīt ar šādiem psihes mehānismiem: operācijas – nozīmē, ka bērniem attīstās spējas domāšanas procesā atgriezties atpakaļ pie iepriekš izdomātā un paredzēt turpmāko darbību; asimilācija – bērns, uztverot kaut ko jaunu, atmiņā un uztverē nebijušu, salīdzina ar atmiņā jau esošu, līdzīgu; akomodācija – jaunā informācija kādos rādītājos nesaskan ar vecajiem priekšstatiem, ir pretrunā ar vecajām shēmām, vecās nomainot ar jaunajām; līdzsvars – kad bērns ir pieņēmis un izpratis jauno, tad iestājas līdzsvars.

Tātad G.Svence, balstoties uz Ž.Piažē atziņām, norāda uz vairākām kognitīvās attīstības stadijām. Pirmsskolas vecumposms atbilst otrajai - *pirmsoperacionālajai stadijai*. Galvenā šīs stadijas pamatpazīme ir simbolu izmantošana, arī vārdu kā simbolu apguve. Vispirms bērns simbolus apgūst atdarināšanas procesā, reproducē darbības (Svence, 1999, 80).

Ž.Flavels runājot par pirmsskolas vecumposma bērnu domāšanas attīstību, atzīmē, ka pirmsskolas vecumā protams dominējošā ir uzskatāmi tēlainā domāšana, bet vecākajā pirmsskolas vecumā pakāpeniski sāk veidoties vārdiski loģiskā domāšana. Loģiskās operācijas tiek veiktas, kombinējot apziņā objektu tēlus bez dziļākas to iekšējo likumsakarību izpratnes (Flavel, 1963, 49).

Savukārt A.Vecgrāve atzīmē, ka viens no būtiskākajiem nosacījumiem veiksmīgai bērnu domāšanas attīstībai ir valodiskās sazināšanās aktivizēšanās, jo runa ir tā, kas kvalitatīvi maina bērna domāšanas procesu, uzdevumu risināšanas iespējas. Pirmsskolas vecumposmā pieredzes uzkrāšana notiek intensīvāk, nekā tā tiek apjēgta, un ar vārdu apzīmētā darbība kļūst par līdzīgu praktisku uzdevumu veikšanas vispārinātu paņēmienu, kuru ir vieglāk pārnest citās līdzīgās situācijās. Tomēr pirmsskolas vecuma bērnu domāšana balstās uz viņu praktisko pieredzi (Vecgrāve, 2005, 156).

Vienlaikus šajā pirmsskolas periodā turpina veidoties iekšējās uztveres shēmas, kad sensorā informācija tiek interpretēta subjektīvi asimilācijas un akomodācijas procesā. Bērns uztveres tēlā redz to, kas viņam ir būtisks. Bērni pakāpeniski mācās veidot lietu kopsakarības, t.i., pazīt lietas un situācijas pēc to būtiskajām pazīmēm. Jo bērns ir vecāks, jo labāk viņš spēj izdalīt uztveramā tēla, priekšmeta informatīvās pazīmes. Uztveres attīstībā palīdz grāmatu ilustrāciju skatīšanās un apguve. Ar gadiem pieaug arī ilustrācijas aplūkošanas ilgums.

Trīsgadīgs bērns ilustrāciju apskata apmēram 5 – 6 sekundes, vecākie bērni – 19 sekundes (Svence, 1999, 81).

Ē.Kalvāns norāda, ka pirmsskolas vecumposmā uztvere kļūst apzinātāka, mērķtiecīgāka un analizējoša. Tiek diferencētas šādas uztveres darbības:

- novērojums;
- aplūkošana;
- meklēšana (Kalvāns, 2018, 48).

savukārt E.Burman uzsver, ka liela loma uztveres attīstībā ir runai – bērns redz priekšmetu, nosauc to, sāk uzskaitīt atsevišķas priekšmeta īpašības. Tādējādi ar runas palīdzību bērns labāk uztver priekšmetu īpašības un iegūst tās (Burman, 2008).

Atmiņa pirmsskolas periodā attīstās no netīšās uz tīšo iegūšanu, saglabāšanu un tīšo reproducēšanu. Mazākie bērni labāk iegūst nevis saturu, bet ritmu. Iegūšanas metodika jābalsta uz rotaļu, rotaļelementiem. Bērni labāk iegūst to, kas saistīts ar emocijām un interesi.

Pirmsskolas periodā bērniem notiek arī atmiņas veidu attīstība – tēlainās, kustību vai verbālās atmiņas attīstība (dzirdes, redzes, kustību) (Svence, 1999, 83).

S.Nelsone norāda uz emocionālās sfēras nozīmību pirmsskolas vecuma bērna personības attīstībā. Autore atzīmē, ka jūtas, emocijas, pārdzīvojumi, izraisot bērnam vajadzības, var kļūt par bērna uzvedības motīviem. Tā kā bērnam raksturīga ārkārtīga emocionalitāte un spēja emocionāli uztvert pasauli, tad, apgūstot mācāmo vielu, viņam saglabājas emociju situatīvs un impulsīvs raksturs (Nelsone, 1998, 97).

J.Solovjova norāda uz galvenajām dažādu vecumu bērnu psiholoģiskajām atšķirībām. Šīs atšķirības ir redzamas 1.tabulā.

1.tabula. Galvenās dažādu vecumu bērnu psiholoģiskās atšķirības (Solovjova, 2001, 17).

4 – 5 gadi	5 – 6 gadi	6 – 7 gadi
Uzskatāmi tēlainā domāšana	Uzskatāmi tēlainā domāšana	Uzskatāmi tēlainā domāšana, veidojas verbāli loģiskā domāšana
Pieaugušo uztver kā informācijas sniedzējs	Pieaugušo uztver kā partneris individuālā saskarsmē	Pieaugušo uztver kā padomdevēju, informācijas sniedzēju
Vienaudžus uztver kā partnerus lomu sižeta rotaļās (lomas). Izteikta vajadzība pēc saskarsmes ar vienaudžiem, to atzīšanas.	Vienaudžus uztver kā partnerus lomu sižeta rotaļās (sižeta veidošana). Izteikta vajadzība pēc saskarsmes ar vienaudžiem, to atzīšanas, draudzība.	Vienaudžus uztver kā sižeta lomu rotaļu partnerus (sižeta veidošana, plānošana). izteikta nepieciešamība pēc saskarsmes un sadarbības ar grupas biedriem, to atzīšanas, draudzības.
Aktīvās runas pilnveidošanās. Atbild uz jautājumu: kāds(a)? Mācās secīgi izteikt savas	Spēj secīgi un sakarīgi izteikt savas domas. Atstāstīt pasakas, stāsta sižetu, raksturot tēlus un	Mācās pamatot savas domas, priekšlikumus. Sacerēt literāro darbu nobeigumu, nelielu

domas.	to darbības, emocijas. Prot veidot teikumus, jautājumus.	stāstu.
Mācās līdzsvarot savas emocijas.	Veidojas jūtas un attieksmes.	Emocionālā sfēra stabilizējas.
Difūz paštēls.	Nostabilizējas dzimumidentitāte.	Sava Es tēla izpratne – veidojas pašizpaušme, paškontrolē, pašapziņa
Izziņas objekts – lietas, notikumi. Izziņas veids – pieaugušā vadītas mācības. Sasniegumu pamats – pieaugušā prasme sniegt informāciju.	Izziņas objekts – apkārtējā pasaule. Izziņas veids – vērošana, eksperiments, klausīšanās. Sasniegumu pamats – maņas, uzskate.	Izziņas objekts – apkārtējā pasaule, mācību jomas. Sasniegumu pamats – pašvadīta mācīšanās, interese, pozitīvas emocijas, atkārtošana.
Rotaļsituācijas un lomu dialogi. Kolektīvās rotaļas.	Neierobežots laikā rotaļas sižets (vairākas dienas). Rotaļu biedru patstāvīgu grupu veidošanās.	Neierobežots laikā rotaļas sižets. Rotaļu biedru grupu stabilitāte.
Netīšā uzmanība un atmiņa	Pakāpeniski veidojas tīšā uzmanība, atmiņa	Tīšā atmiņa, uzmanība.

K.Hansena, R.Kaufmane atzīmē, ka katrs bērniem vecumposma ietvaros bieži ir kopīgas, līdzīgas iezīmes, lai arī katrs bērns attīstās ļoti individuāli. Tāpēc viena vecuma bērni var būt līdzīgi un reizē ļoti atšķirīgi. Autores izdala dažādu vecuma bērnu kopīgas iezīmes:

3 gadīgie bērni: bērni vecumā no 3 – 4 gadiem ir enerģijas pārpilni, vienlaicīgi piemīļīgi un nejauki. Bērni paši cenšas izprast apkārtējo pasauli, viņiem vēl arvien ir grūti atšķirt fantāziju no realitātes, bet viņi sāk izprast, ka rīcībai ir sekas, un tādēļ sāk mācīties sevi ierobežot. Šī vecuma bērniem strauji attīstās valodas prasmes. Viņiem ir ļoti īsa uzmanības noturība, rotaļas ir individuālas, notiek pakāpeniska pāreja uz sabiedriskām rotaļām.

4 gadīgie bērni: no 4 – 5 gadīgi bērni bieži jūtas neuzvarami un ir gatavi ar visu tikt galā. Labprāt iesaistās sabiedriskās rotaļās. Bērni izrāda empātiju citiem un runā par savām un citu izjūtām, pārbauda noteiktās robežas un loģiski pamato savu uzvedību. Pakāpeniski četrgadnieki, ja aktivitāte ir viņiem interesanta, spēj koncentrēties ilgāku laiku. Mācās vispārināt no vienas darbības vai situācijas otru. Paplašinās bērnu vārdu krājums, bērni veido teikumus ar diezgan sarežģītām gramatiskām struktūrām.

5 – 6 gadīgie bērni: 5 – 6 gadīgi bērni ir ļoti sabiedriski, piedalās kopīgās, draugu rotaļās. Šī vecuma bērniem piemīt humora izjūta, ievēro noteikumus, paši izdomā noteikumus. Uzmanība kļūst noturīga. Attīstās sarežģītākas domāšanas un problēmu risināšanas spējas. Bērni spēj koncentrēties uzdevumiem un cenšas sasniegt pašu izvirzītās prasības. Bērniem ir labi attīstīta valoda: viņi daudz runā, stāsta, patīk vārdu spēles, skaidri formulē domu, paši labo nepareizi izteiktās gramatiskās formas. 5 – 6 gadīgi bērni ir tieši un konkrēti, tiem patīk kārtība un pēctecība (Hansena, Kaufmane, 2002, 26).

Tātad, apkopojot pedagogu un psihologu atziņas par pirmsskolas vecumposma bērnu attīstības īpatnībām, var secināt, ka jaukta vecuma grupas pedagoģiskajā procesā ir jāņem vērā bērna daudzšķautņainā daba: viņa izziņas, emocionālā, gribas sfēra, intereses, vajadzības, un tā nevar attīstīties pilnvērtīgi bez pedagogu mērķtiecīgām pūlēm. Tādēļ nākamajā darba nodaļā tiks skatīti jautājumi par mērķtiecīgu un lietpratīgu pedagoģiskā procesa organizāciju, pedagoģiskā procesa vadīšanu jaukta vecuma grupā.

2. Literatūras lasīšana jaukta vecuma grupā pirmsskolā

2.1. Literatūras lasīšana uz kompetenci orientētā izglītībā

I.Freiberga akcentē atziņu, ka klausoties daiļdarbu, bērns iepazīstas ar vārda mākslu – valodas tēlainību, tās brīnišķīgo plūdumu, arī jautrajām vārdu un skaņu spēlēm, iepazīst žanru daudzveidību. Mākslinieciskā valoda literārajos darbos atklāj bērniem gan apkārtējās pasaules skaistumu, gan vārda mākslu tās dažādajās izpausmēs. Literārie teksti ir piesātināti ar informāciju, tie satur tik daudz dažādu ziņu par pasauli un sniedz tās tik dažādos veidos un niansēs, cik ikdienas realitāte nespēj sniegt. Literatūra atklāj pasauli ar valodas starpniecību: tā uzbur ainas, smaržas, garšas, krāsas un noskaņas, kādas nespēj uzburt filmas, jo literatūra liek cilvēkam nevis vienkārši tvert, bet, izjūtot pašiem, radīt iztēlē. Radīt, iztēloties, lai ieraudzītu pasauli citām acīm (Freiberga, 2007, 58).

Literatūras uzdevums pirmsskolā ir ne tikai iepazīstināt bērnus ar pasauli un norisēm tajā, bet arī mācīt viņus just līdzī un izjust. Spēja izjust saistīta ar emociju un jūtu pasaules attīstību. Literārie teksti ievada bērnu tikumisko vērtību pasaulē, un ir vērtīborientācijas veidošanas līdzeklis pirmsskolas vecumposma bērniem (Kaņepēja, 2012, 131).

Pedagoga galvenais uzdevums, iepazīstinot pirmsskolas vecuma bērnus ar literatūru, ir veicināt bērnu iztēles attīstību, rosināt radošo enerģiju, virzīt bērnu uz patstāvīgu un radošu darbību, jaunradi, lai viņi, visām savām līdzšinējām zināšanām, vērtībām, pievienojot jaunatklātās vērtības, vienlaikus mācītos un attīstītu sevi šajā jaunrades procesā (Freiberga, 1998, 42).

Uz kompetenču pieeju mācību saturā balstītas pirmsskolas izglītības satura mērķis ir zinātkārs, radošs un dzīvespriecīgs bērns, kas dzīvo veselīgi, droši un aktīvi, patstāvīgi darbojas, ieinteresēti un ar prieku mācās, gūstot pieredzi par sevi, citiem, apkārtējo pasauli un savstarpējo mijiedarbību tajā (Pirmsskolas mācību programma, 2019, 6).

Valodu mācību jomas satura vienībā – teksts un tekstveide izvirzīti šādi sasniedzamie rezultāti:

2.posmā – ieklausās tekstā, nosauc darbojošās personas, to emocijas un darbības; stāsta par redzēto, dzirdēto, piedzīvoto; saskaņo vārdus teikumā.

3.posmā – klausās tekstu, nosauc tajā darbojošās personas, tēlus; atstāsta notikumus; izdomā teksta turpinājumu; saprotami un secīgi stāsta par redzēto, dzirdēto, piedzīvoto, par savām emocijām un rīcību.

Sasniedzamo rezultātu apguves nozīme bērnu attīstībā: veidojas sapratne, secīgums, skaidrība, izteiksmība, neparastums, izjūt jautrību, uztver pamācību u.c.

Bērni apgūst jēdzienus: vārds, teikums, stāstījums, stāsts, sākums, nobeigums, turpinājums, tēls, dzejolis, literārā pasaka un pasaka, notikums, īpašība, pazīme, darbība, raksturs, izskats, emocijas u.c. Mācās atbildēt uz jautājumiem: kas? Ko darīja? Ar ko? Kā? Kāds(a)? Kāpēc? Kā jutās? Ko darīja? (Mācību un metodiskais līdzeklis valodu mācību jomā, 2019).

Integrētajā mācību procesā *bērni* sadarbībā ar citiem bērniem un skolotāju:

- klausās skolotāja stāstījumu vai lasījumu;
- atstāsta vairākkārt dzirdēta literārā teksta sižetu, nosauc darbojošās personas, raksturo tās;
- atbild uz jautājumiem par teksta saturu, izmantojot attēlus, vārdu kartes vai citus atbalsta materiālus;
- dzirdēto salīdzina ar savu pieredzi;
- izdomā teksta turpinājumu un izstāsta to;
- jautā par ilustrācijās redzēto un teksta saturu;
- atstāsta dzirdēto tekstu draugiem un/vai ģimenes locekļiem;
- ar skolotāja atbalstu gatavo materiālus teksta vieglākai uztverei un atstāstīšanai;
- vērtē savu stāstīšanas prasmi, stāstījuma secīgumu, fantāziju.

Mācību procesā skolotājs:

- stāsta, lasa literāros tekstus, dzejoļus ar uzskati un bez tās;
- rosina atstāstīt dzirdēto tekstu ar atbalsta materiāliem vai bez tiem;
- rosina izdomāt stāsta turpinājumu (kas notika pēc tam? Kāds(a) ir...? Kas notiktu, ja...?);
- nesteidzina, ļauj domāt, uzslavē;
- jautā par darbojošām personām, notikumiem, vietām, idejām;
- kopā ar bērniem gatavo atbalsta materiālus teksta uztverei un atstāstīšanai;
- rosina bērnus vērtēt savu stāstītprasmi un dzirdēto tekstu (Mācību un metodiskais līdzeklis valodu mācību jomā, 2019).

Uz kompetenci balstītā izglītībā literāro darbu lasīšanas procesā bērns ir aktīvs dalībnieks, nevis pasīvs informācijas saņēmējs un pieaugušā darbību atkārtotājs.

Uz kompetenci balstītas mācību pieejas akcenti: pirmsskolas mācību saturs tiek īstenots integrēti, jēgpilni saistot mācību jomas, caurviju prasmes un veidojot vērtībās balstītus ieradumus. Skolotājs ar savu darbību veicina caurviju prasmju attīstību:

Jaunrade un uzņēmējspēja – bērni uzņemas iniciatīvu, uzsākot pasakas vai cita literārā darba dramatisāciju. Skolotājs modelē atvērtību jaunām idejām, sekmē bērnu spēju iesāktu pabeigt līdz galam.

Sadarbība – bērns darbojas kopā ar citiem, lai īstenotu plānoto (piemēram, izgatavo atribūtus, dekorācijas, maskas, sadala lomas, vienojas par lomu maiņu).

Kritiskā domāšana un problēmrisināšana – formulē vienkāršas sakarības un darbību secību, nosaka notikumu cēloņus un sekas, vērtē izdarīto.

Pašvadīta mācīšanās – atšķir savas un citu emocijas, nosaka to cēloņus, spēj paveikt darbību līdz galam, mācās pārvaldīt savu uzvedību (Pirmsskolas mācību programma, 2019, 22).

Klausoties un apgūstot literāro darbu kāda temata ietvaros, bērni darbojas ar interesi, mērķtiecīgi un aktīvi, tātad jēgpilni. Bērni veido ieradumu droši pašizpausties un gūt jaunu pieredzi. Darbojoties kopā bērni veido ieradumu sadarboties ar citiem. Vērojot grupas biedrus pasakas dramatisājumā, bērni veido cieņpilnu attieksmi pret apkārtējiem cilvēkiem. Skolotājs ar savu darbību veicina caurviju prasmju attīstību literatūras lasīšanas procesā (Mācību satura un pieejas plānošana. Metodiskais līdzeklis, 2019).

Pirmsskolas mācību programmā norādīts, ka pirmsskolā bērni klausās dažādus tekstus: pasakas, dzejoļus, stāstus, skaitāmpantus u.c. tie palīdz bērnam iepazīt un saprast sevi, apkārtējo pasauli, fantazēt, iztēloties, pārdzīvot, paplašināt savu vārdu krājumu.

Pirmsskolas 2.posmā mācību programmā valodu mācību jomā: teksts un tekstveide - ir izvirzīti šādi sasniedzamie rezultāti:

- klausās tekstu, nosauc darbojošās personas, to emocijas un darbības (bērns ar interesi klausās, atbild uz jautājumiem par teksta saturu, jautā par ilustrācijās redzamo un teksta saturu. Nosauc darbojošās personas, stāsta par to emocijām, darbībām);
- stāsta par redzēto, dzirdēto, piedzīvoto, saskaņo vārdus teikumā (Pirmsskolas mācību programma, 2019, 58).

3.posmam izvirzītie sasniedzamie rezultāti:

- klausās tekstu, nosauc tajā darbojošās personas, atstāsta notikumus, izdomā teksta turpinājumu (bērns meklē atbildes uz jautājumiem, izmantojot attēlus, vārdu kartes. Nosauc darbojošās personas, raksturo tās. Atstāsta notikumus pareizā secībā ar atbalsta materiāliem vai bez tiem. Izdomā stāsta turpinājumu un izstāsta to);
- saprotami un secīgi stāsta par redzēto, dzirdēto, piedzīvoto, par savām emocijām un rīcību (bērns pēc teksta klausīšanās atbild uz jautājumiem un jautā par neskaidro. Saprotami secīgi stāsta) (Pirmsskolas mācību programma, 2019, 85).

Balstoties uz mācību programmā izvirzītajiem sasniedzamajiem rezultātiem, tiek noteikti kritēriji bērnu prasmēm klausīties literāros tekstus 2. un 3. posmā. Kritēriji redzami 2.tabulā.

2.tabula.Literatūras tekstu klausīšanās un uztveres prasmju attīstības kritēriji.

4 - 5 gadus veci bērni (2.posms)

Kritērijs/pazīme	Augsts līmenis (6 punkti)	Vidējs līmenis (4 punkti)	Zems līmenis (2 punkti)
Klausās tekstu, nosauc tajā darbojošās personas.	Klausās tekstu, nosauc darbojošās personas, to emocijas un darbības – 3 punkti.	Klausās tekstu, nosauc darbojošās personas un to darbības ar daļēju pieaugušā palīdzību – 2 punkti.	Klausās tekstu, dažreiz nosauc darbojošās personas tikai ar pieaugušā palīdzību – 1punkts.
Saprotami un secīgi stāsta par redzēto, dzirdēto, piedzīvoto, saskaņojot vārdus teikumā.	Saprotami un secīgi stāsta par redzēto, dzirdēto, piedzīvoto, saskaņojot vārdus teikumā – 3punkti.	Izsaka domu vienkāršos teikumos, stāsta par piedzīvoto – 2.punkti.	Dažreiz izsaka domu īsos teikumos vai vārdos – 1punkts.

5 – 7 gadus veci bērni (3.posms)

Kritērijs/pazīme	Augsts līmenis (6 punkti)	Vidējs līmenis (4 punkti)	Zems līmenis (2 punkti)
Klausās tekstu, nosauc tajā darbojošās personas, atstāsta notikumus, izdomā teksta turpinājumu.	Klausās tekstu, nosauc darbojošās personas, atstāsta notikumus, izdomā teksta turpinājumu – 3 punkti.	Klausās tekstu, nosauc darbojošās personas, mācās atstāstīt notikumus – 2 punkti.	Klausās tekstu, nosauc tajā darbojošās personas, dažreiz atstāsta notikumus, izmantojot atbalsta materiālu – 1.punkts.
Saprotami un secīgi stāsta par redzēto, dzirdēto, piedzīvoto un savām emocijām, attieksmi.	Saprotami, secīgi stāsta par redzēto, dzirdēto, piedzīvoto un savām emocijām, attieksmi – 3 punkti.	Cenšas veidot secīgu stāstījumu, saskaņo vārdus pēc nozīmes – 2 punkti.	Dažreiz veido secīgu stāstījumu, saskaņojot vārdus pēc nozīmes – 1.punkts

Tāpat uz kompetencēm balstītā pirmsskolas mācību programmā katrai vecumu grupai vai posmam izvirzītais sasniedzamais rezultāts mācību jomās ir balstīts uz bērnu vecumam atbilstošām prasmēm un bērna individuālajām spējām. Organizējot literatūras lasīšanu pedagoģiskajā procesā ir jāievēro katra posma atšķirīgās spējas, zināšanu līmeni, literāro darbu uztveres prasmju līmeni. Nākamajā apakšnodaļā tiks skatīts jautājums par literatūras tekstu izvēli jaukta vecuma bērniem.

2.2. Literatūras lasīšanas tekstu izvēle

Viens no labākajiem dzinuļiem, kas rosina bērnu filozofēt, ir daiļliteratūra. Tā uzdod jautājumus, bet nesniedz gatavas atbildes. Drošs ceļš uz bērna patstāvību un brīvību ir bērna filozofēšana. Literatūra dod spārnus bērna fantāzijas lidojumam, lai rastos viņa patstāvīgā doma – filozofija. O.Zembaha atzīst, ka neapšaubāmi, ir ļoti grūti pievērst uzmanību katram literārajam darbam un prast to piemērot bērnu attīstības līmenim. Izvēlētajai literatūrai ir jābūt noslēpumam, jautājumam, izbrīnam (Zembaha, 2004, 14).

Savukārt S.Nelsone uzsver, ka bērna lielā emocionālā spēja uztvert pasauli, rada viņā vajadzību pēc tēliem. Daiļliteratūra, pasakas ir tās, kas rada bērnam iekšēju pārdzīvojumu. Ja mācību procesā trūkst emocionalitātes, bērnam ātri apnīk, viņam kļūst garlaicīgi, jo tās neatbilst vecumposma īpatnībām (Nelsone, 1998, 98).

L.Andrejeva arī uzsver literāro darbu nozīmi bērna personības attīstībā. Viņa norāda, ka literārā darba saturs padziļina bērna redzesloku, izved viņu aiz personīgo novērojumu robežām, atklāj sociālo mījsakarību pasauli: stāsta par cilvēku dzīvi un darbu, par varoņdarbiem un brīnumiem, dabas noslēpumiem u.c. Literārais vārds atklāj valodas neatkarīgo skaistumu, bagātību, piešķir tekstam emocionālo nokrāsu, atmodina jūtas un domas, sniedz baudījumu un audzina (Андреева, 2019, 62).

Literatūra pirmsskolas posmā ir būtisks vārda mākslas paraugs, literārās darbības ierosinātājs. Bērnu gūto informāciju pastiprina ar literāro vārdu: dzejoļiem, tēlojumiem, pasakām un stāstiem (Зябкина, 2010).

Kā norāda R.Каңепēja, literatūrai, kuru izmanto darbā ar pirmsskolas vecuma bērniem, ir jābūt tādai, kas palīdz bērnam apzināties sevi. Tai jāsniedz priekšstats par pasauli, par attiecībām starp cilvēkiem, cilvēkiem un dabu, jāveicina bērnu aktīva darbība. R.Каңепēja, balstoties uz I.Ziedoņa atziņām, akcentē, ka bērnu literatūra ir lieli svētki, uz kuriem mēs esam ieradušies un kuros mums jāprot uzvesties. Bērni mūs uzrauga, vērodami, cik mēs esam taktiski, gudri, gatavi šim brīdim. Galvenais ir nestāvēt šajos svētkos ar nepieejami stingru seju un neatbaidīt bērnus. Galvenais jau ir – priecāties ar bērniem kopā par kuģiem un karodziņiem, par kaijām, par limonādi bufetē un par vēju. Bērnu literatūra palīdz bērniem iztēloties, tā rada spēcīgus, pilnasinīgus tēlus, kuriem mazais lasītājs grib līdzināties. Jau agrā bērnībā vajag pavērt bērnam ceļu uz “lielo literatūru”, atvērt skatu un veidot gaumi (Каңепēja, 2012, 130)

Arī V.Zjabkina uzsver, ka literatūra, literārā valoda ietekmē personības attīstību kopumā un ir bērna valodas bagātināšanas avots un attīstības līdzeklis. Iepazīstinot bērnu ar literatūru,

bagātinās bērna vārdu krājums, attīstās tēlainā valoda, vārda radošā darbība, veidojas izpratne par ētiskajiem un tikumiskajiem jēdzieniem, un, kas ir īpaši svarīgi – tiek veidota, rosināta bērna interese par literatūru, vārda mākslu (Зябкина, 2010).

R.Каңепēja piebilst, ka literatūrai kā mākslas veidam ir divpusēja ietekme. No vienas puses, to uztver saistībā ar katra bērna individualitāti, no otras puses, tā ietekmē individualitātes veidošanos, paplašinot priekšstatus, emocionālo pieredzi, kā arī veidojot vērtību ievirzes. Ar literatūru kā mākslas darbu bērns gūst priekšstatu par māksliniecisko vārdu, māksliniecisko valodu, tēlainajiem izteiksmes līdzekļiem, žanru daudzveidību. Valodas ritms, valodas tēlainība, salīdzinājumi, vārdu spēles – tas viss bērnam ir kā rotaļa, kas sniedz estētisku baudījumu un rosina pašu bērnu aktīvai darbībai – izdomāt stāstam, pasakai turpinājumu, sacerēt stāstiņu vai pasaku, izdomāt jaunus tēlus (Каңепēja, 2012, 131).

Pirmsskolā tiek izmantota dažādu žanru literatūra:

- folklorā (pasakas, teikas, mīklas, parunas, sakāmvārdi, tautasdziesmas);
- stāsti;
- literārās pasakas;
- tēlojumi;
- didaktiskās pasakas, stāsti (stāsti par dabu);
- dzeja (Zembaha, 2004, 16).

V.Zjabkina uzsver, ka bērnam nav nepieciešami secinājumi, pierādījumi un loģiska secība: viņam nepieciešami tēli, krāsas un skaņas, bērnam nepieciešami: stāsti, pasakas, teikas un dzejoļi (Зябкина, 2010).

R.Каңепēja uzsver, ka folklorā ir pirmais literārais materiāls, ar kuru bērns sastopas. Folklorai ir jādzīvo pirmsskolā! Folklorai ir jābūt pirmajam literārajam materiālam, kuru izmanto pirmsskolēna literārās uztveres veidošanā. Pirmsskolas vecumposmā, iepazīstinot bērnus ar literatūras tekstiem, jārealizē vairāki uzdevumi:

- jāsniedz bērniem emocionālu baudījumu par literārajiem darbiem;
- jārada interese par grāmatu un vēlēšanos klausīties lasīto tekstu;
- jāveido prasme uztvert darbības secību;
- jāvingrina bērnus tēmas uztverē;
- jāveido prasme raksturot tēlus;
- jāveido prasme uztvert un lietot runā mākslinieciskās izteiksmes līdzekļus;
- jāveido prasme uztvert galveno domu, ideju (Каңепēja, 2012, 132).

Runājot par literāro darbu izvēli lasīšanai bērniem, V.Zjabkina norāda, ka tieši pieaugušais veic literāro darbu izvēli, atlasī, veidojot bērna literāro darbu lasīšanas apvārsni,

nosaka daiļdarba lasīšanai atvēlēto laiku. Nav mazsvarīga arī literārā darba lasīšanas vai stāstījuma pasniegšanas kultūra - izteiksmīgs, interesants, aizraujošs lasījums vai vienmuļš, bez emocijām, pārsteiguma un brīnuma. Skolotājam teksts ir "jāizdzīvo", jo tieši viņš ir tas, kurš veido bērna interesi par literatūru un grāmatām kopumā (Зябкина, 2010).

R.Каņепēja īpaši uzsver skolotāja lomu, uzdevumus iepazīstinot pirmsskolas vecuma bērnus ar literārajiem darbiem. Skolotājam pašam ir jābūt labam literatūras pazinējam, jāprot pielietot literāro darbu fragmentus jebkurā pedagoģiskā procesa situācijā, tā pastiprinot bērnu estētisko, emocionālo un tikumisko uztveri. Skolotāja runā vienkāršās ikdienas situācijās var skanēt folklorā, dzejoļi, sakāmvārdi un parunas. Tā piemēram, mazgājot rokas, skolotāja runā:

*Roka, roku mazgāja,
Kas mutīti nomazgās?
Tām pašām rociņām
Ir mutīte jāmazgā.*

Tautasdziesmu un citu folkloras tekstu iesaistīšana valodā ļoti patīk bērniem 4 – 5 gadu vecumā, jo viņi ieklausās valodā ar īpašu interesi un cenšas atdarināt pieaugušo (Каņепēja, 2012, 133).

Savukārt V.Baha norāda, ka pasakas – tā ir iespēja audzināt bērnus neuzbāzīgi un neuzkrītoši. Pasaka bez moralizēšanas spēj veikt ļoti konkrētas audzināšanas funkcijas. Pasaka vingrina bērnu empātijas spējas. Klausoties pasakās, bērni izdzīvo visu to, kas tajā notiek. Visās pasakās ir atslēga uz burvju zemi: *aiz trejdeviņām zemēm, aiz trejdeviņām jūrām...* (Baha, 2008, 11).

L.Andrejeva uzsver, ka, lai bērnam atklātu literārās vārda mākslas pasauli ir nepieciešama pareiza un mērķtiecīga literāro tekstu izvēle. Literatūras tekstu izvēles pamatā ir šādi pedagoģiskie principi:

- mākslinieciskais (teksta kvalitāte, estētiskā vērtība, atklājums lasītājam, teksts un ilustrācijas kā vienots veselums);
- atbilstība pirmsskolas izglītības saturam, uzdevumiem (intelektuālajā, tikumiskajā, estētiskajā jomā);
- vecuma īpatnību ievērošana (bērnu izziņas procesu attīstības līmenis, emocionalitāte, spējas u.c.);
- bērna intereses rosinātājs (atklāj jauno jau zināmajā un zināmo jaunajā);
- literārajā darbā ir viena sižeta līnija (sarežģītākus darbus izvēlas tikai vecākajā pirmsskolas vecumposmā, ņemot vērā bērnu individuālās spējas);

- uzskatāmības princips (teksta sižeta atspoguļojums ilustrācijās, ilustrācijas atbilst tekstam, dramatisācijas elementos) (Андреева, 2019, 62).

Tādējādi L.Andrejeva norāda, ka literatūras atlasē principi sniedz iespēju noteikt bērnu lasīšanai izmantojamus literāros tekstus:

- dažādu žanru literārie darbi – pasakas, literārās pasakas, stāsti, dzeja, joku dzejoļi, skaitāmpanti, mīklas u.c.;
- dažādas tematikas darbi (bērnu dzīves norises, rotaļlietas, notikumi sabiedrībā, svētki, cilvēku darbs, daba u.c.);
- folklorā;
- latviešu un ārzemju rakstnieku darbi (Андреева, 2019, 63).

Tātad, pedagogam izvēloties literatūras tekstus lasīšanai bērniem jauktā vecuma grupā ir galvenokārt jāievēro bērnu vecuma īpatnības, lai vecākajiem bērniem nebūtu garlaicīgi, bet jaunākajiem par grūtu, līdz ar to jaunākie bērni zaudē interesi par literāro darbu. Izvēloties literatūru jāņem vērā arī citi svarīgi aspekti: mākslinieciskā vērtība, tikumiskā ievirze, valoda, literārajam darbam jāraisa bērna interese, pareizi izvēlēti, interesanti uzskates līdzekļi u.c.

Tāpēc nākamajā apakšnodaļā tiks izskatīts jautājums par literatūras lasīšanas metodiku jauktā vecuma grupā.

2.3. Literatūras lasīšanas metodika darbā jauktā vecuma grupā

Pirmsskolas vecumā bērni ir ļoti aktīvi. Viņi nemitīgi meklē iespēju darboties, iepazīt pasauli. Skolotāju galvenais uzdevums ir veicināt bērnu iztēles, domāšanas, runas attīstību, radīt tādas pedagoģiskos apstākļus, lai bērni apgūtās zināšanas, iemaņas, prasmes un attieksmes savā darbībā mācītos izmantot radoši. Ja pieņemam bērnu kā subjektu, tad literatūrai ne tikai jāiepazīstina bērni ar apkārtējo pasauli vērojumu, konstatējumu un apgūšanas līmenī, bet arī jāliek bērnam izjust, ka tā ir viņa pasaule, viņa gribas, interese, aktivitātes un darbības pasaule, tātad literatūrai jāraisa bērnam aktīva līdzpārdzīvošana un līdzdarbība, veidojot aktīvu dzīves pozīciju (Zembaha, 2004, 14. – 15).

I.Freiberga uzsver, ka pedagoga uzdevums ir audzināt katru bērnu kā individualitāti, palīdzēt attīstīties tām viņam piemītošajām pozitīvajām tieksmēm un spējām, kas bagātina ne tikai viņa prāta izglītību. Pedagogam darbs jāorganizē tā, lai bērni paši atklātu, iepazītu, pārliedzinātos un vienlaikus izjustu emocijas. Bērnam jāsaņem sevi kā atklājēju un radītāju. “Es

pats varu! Es pats zinu! Es pats darīšu! Es izdomāju! – tādiem jābūt moto, kas pavada un ierosina bērnu darboties (Freibergera, 1998, 42).

Savukārt L.Andrejeva norāda uz to, ka katrā vecumposmā bērnu literāro darbu tekstu uztvere ir atšķirīga. 3 – 4 gadus veci bērni saprot, uztver literārā darba saturu, uztver darbības, notikumu dinamiku, bet darba satura uztvere vēl ir cieši saistīta ar bērnu personīgo dzīves pieredzi. Tāpēc šī vecuma bērnu literārā darba satura uztvere ir fragmentāla. Tātad, iepazīstinot 3 – 4 gadus vecus bērnus ar literāro darbu ir nepieciešams bagātināt bērnu pieredzi ar jaunām zināšanām un iespaidiem, palīdzēt veidot vienkāršas sakarības ar literārā darba teksta saturu, palīdzēt izprast darbā attēloto varoņu darbības un emocijas.

4 – 5 gadus veciem bērniem dzīves pieredze kļūst plašāka, daudzveidīgāka, paplašinās arī bērnu zināšanu apjoms. Šī vecuma bērni literārā darba saturu uztver pārdomātāk, dziļāk. Bērni vieglāk veido cēloņu un sekas saistību, bet viņiem vēl ir grūti uztvert, izdalīt zemtekstus, varoņu iekšējo motivāciju. Tātad šajā vecumā, iepazīstinot bērnus ar literārajiem darbiem ir jāpievērš bērnu uzmanība varoņu daudzveidīgajām darbībām un uzvedībai, jāpārliecina ieraudzīt vienkāršus, atvērtus varoņu darbības motīvus, rosināt paust savu emocionālo attieksmi pret literārā darba varoni.

5 – 6 gadus veciem bērniem mazinās ārkārtīgi spēcīgā emocionālā attieksme, veidojas izteikta interese par darba saturu, teksta iekšējās jēgas izprašanu. Šajā vecumā literārā darba saturs vairs nesaistās ar kļūdzeniem un kāju dipināšanu, to aizvieto ierītesība, iedziļināšanās darba saturā. Bērni jau spēj uztvert arī tāda literārā darba saturu, kurš nav viņu pieredzē. Bērni prot identificēt varoņu izteiktākās emocijas: dusmas, prieku, bēdas. Šajā vecumā, iepazīstinot bērnus ar literārajiem darbiem ir jāpārliecina veidot daudzveidīgas sakarības darba sižetā, palīdzēt atklāt varoņu pārdzīvojumus, saskatīt varoņu darbības motīvus (atklātos un slēptos), pievērst uzmanību literārajam valodai, valodas tēlainībai, veidot apzinātu emocionālo attieksmi pret literārā darba varoņiem.

6 – 7 gadus veci bērni sāk izprast literārā darba satura iekšējo jēgu (uztver jēgpilni), emocionālos zemtekstus. Literāro varoņu izpratne kļūst daudzveidīgāka un sarežģītāka. Prot izdalīt sarežģītākus emocionālos stāvokļus: kaunu, neērtību, bailes par citiem u.c. veidojas spēja līdzpārdzīvot, izprast darba autora skatījumu. Šajā vecumposmā, iepazīstinot bērnus ar literārajiem darbiem ir jāpaplašina bērnu zināšanu apjoms, pieredze, mācīt izprast darba autora pausto pozīciju, palīdzēt saskatīt literāro varoņu pārdzīvojumus, darbības slēptos motīvus, veidot emocionālo attieksmi pret varoņiem un visu darbu kopumā, palīdzēt saskatīt vārda, valodas emocionālo lomu literārajā darbā (Андреева, 2019, 57).

Kā norāda L.Andrejeva, iepazīstināšana ar literatūru pirmsskolā ir vesels process: literārā darba izvēle, grāmatas un ilustrāciju aplūkošana, literārā darba satura apspriešana,

pārrunāšana, atkārtota lasīšana, izspēlēšana, lomu sadalīšana, zīmēšana, veidošana u.c. iepazīstinot ar literatūru, L.Andrejava iesaka izmantot radošos uzdevumus: sinonīmu meklēšanu, epiteti, salīdzinājumi, izdomāt teksta turpinājumu vai sākumu, atskaņu veidošana u.c. (Андреева, 2019, 51).

Darbā ar literārajiem tekstiem, R.Каņепēja izdal divas būtiskas faktoru grupas, kuras veicina bērnu uztveri. Pirmā – stāstītāja personība, stāstījums kā rituāls, ilustrācijas, pieaugušā spēja ieinteresēt par saturu, autoru. Otrā faktoru grupa – bērna dzīves pieredze saistībā ar literārā darba saturu, jau esošā literārā pieredze, pārrunas (lasījuma laikā un pēc tam), stāstījuma situācija (dramatizācijas elementi, bērnu aktīva līdzdarbošanās, palīgmateriāli, kas papildina un bagātina stāstījuma saturu). Šīs atziņas īpaši būtiski ir ievērot darbā ar piecus un sešus gadus veciem bērniem, jo šajā vecumā bērni no atdarināšanas un vienkāršotas teksta uztveres pāriet uz loģisko spriestspēju (Каņепēja, 2012, 133).

Lai izraisītu interesi par literatūru, var tikt izmantoti dažādi metodiskie paņēmieni, kas rosina bērnus atcerēties, virza viņu radošo darbību, vedina viņus uz pārdomām par literāro tēlu rīcības motīviem, cēloņiem. Ieteicams izmantot tādus metodiskos paņēmienus, kā literārā teksta turpināšana, izdomājot citu nobeigumu, var izdomāt, kas bija pirms pasakas vai stāsta sākuma. Kad bērniem ir jau izveidojusies literārā pieredze un attīstījusies kompozīcijas uztvere, bērni paši var izdomāt pasakas un stāstus. Minētie paņēmieni darbā ar literāro tekstu sekmīgi ir realizējami, veicot stāstītmācīšanas darbu. Darbu ar literāro tekstu var sekmīgi turpināt arī zīmējot, veidojot un aplicējot. Būtiska ir bērnu aktīva darbība, kuras laikā bērni vēl un vēlreiz pievēršas literārajam tekstam (Каņепēja, 2012, 133).

V.Zjabkina uzsver, ka fragmentāra un vienreizēja literārā darba lasīšana nedod nepieciešamo rezultātu. Noteikti iepazīstināšana ar stāstu, pasaku, dzejoli noris pakāpeniski un ilgstošākā laika sprīdī, kas ļauj bērnam neaizmirst, atcerēties un atveidot literārā darba saturu. V.Zjabkina iesaka, iepazīstinot bērnus ar literārajiem darbiem, izmantot integrēto pieeju mācību procesā: izlasīto saistot ar tēlotājdarbību un mūzikas aktivitātēm (Зябкина, 2010).

Darbā ar grāmatu bērniem jāmaņa uztvert arī ilustrācijas, pēc ilustrācijām noteikt, ko grāmata mums vēsta, par ko būs stāstīts grāmatā, kāda būs satura emocionālā ievirze. Ieinteresējot bērnus, īpaši vecākajā pirmsskolas vecumā, var aicināt viņus pašiem uzzīmēt ilustrācijas, veidot savas grāmatiņas.

Pedagoģiskajā procesā daiļdarbus var izmantot kādas noteiktas tēmas pamatā. Ņemot par tēmas pamatu konkrētu literāro darbu vai darbus, iespējams vienlaicīgi veikt vairākus ļoti būtiskus uzdevumus:

- rosināt interesi par grāmatu un audzināt jauno lasītāju;

- veicināt literatūras kā mākslas uztveri – paplašināt vārdu krājumu;
- iepazīstināt ar cilvēku attiecību un norišu pasauli;
- piešķirt pārsteiguma, brīnuma noskaņu tēmai;
- ievadīt bērnus dažādos apakštematos;
- ar literāro tēlu palīdzību gūt nopietnas zināšanas, apgūt caurviju prasmes (Freiberga, 2007, 58).

I.Freiberga iesaka pedagoģiskajā darbībā izmantot pasakas vai stāstus, kurās galvenais varonis vai varoņi ceļo, dodas pasaulē. Šādas pasakas I.Freiberga nosacīti nosauc par “ceļojumu pasakām”. Izmantojamas gan tautas, gan literārās pasakas, gan pasakas dzejā. Kā spilgts piemērs minamas Ž.Grīvas “Pasaka par Diegabiksi”, Dz.Rinkules – Zemzares “Kā ruksītis ciemos gāja”, Ē.Ādamsona “Čigānmeitēns Ringla”. Ar šādu literāro tekstu viegli ir iespējams dabiski pāriet no viena apakštemata uz citu, kopā ar literāro varoni nonākt dažādās vidēs, piedzīvot dažādus notikumus un gūt pieredzi. Sava ceļojuma laikā literārā darba varonis nonāk pie jaunām atziņām un pieredzes. Sekojot iztēlē pasakas, stāsta varonim, notiek arī bērnu attieksmju veidošanās. Sevišķi interesanta un aktivitātēm bagāta tēma kļūst tad, kad tēla ceļojumu un notikumus bērni atspoguļo pašu darinātos maketos, dekorācijās visas tēmas garumā un vēl ilgāk. Pašu darinātie tēli un notikumu vietas rosina atgriezties un izspēlēt uztverto vēl un vēlreiz. Tas ļauj ne tikai nostiprināt pieredzi, bet pārveidot to jaunās situācijās – pašiem kļūst par režisoriem jauniem pavērsieniem un attīstīt radošo potenciālu (Freiberga, 2007, 59).

Iepazīstinot bērnus ar grāmatu, būtiski ir arī veidot pozitīvu attieksmi pret grāmatu. Vispirms jārada interese, vēlme grāmatā ieskatīties. Otrs, ne mazāk svarīgs uzdevums, ir veidot saudzīgu attieksmi pret grāmatu, un vissvarīgākais ir pieaugušā paraugs (Kaņepēja, 2012, 134).

Arī V.Baha uzsver, ka literārajiem darbiem ir jāatbilst bērnu interesēm un jābalstās uz bērnu pieredzi. Šim nolūkam efektīvi ir izmantojamas joku pasakas, piemēram, Ē.Kūļa “Niķa un Stiķa pasakas”, I.Ziedoņa “Blēņu pasakas” u.c.

Pēc literārā darba izlasīšanas tas ir jāpārrunā. Svarīgi ir aktualizēt paša bērna pieredzi saistībā ar literārā tekstā aprakstītajiem notikumiem. Jāuzdod rosinoši jautājumi, vecākajiem bērniem – arī problēmjautājumus. Lai bērni atsauktos stāstījumam ir nepieciešama bērnu uzticēšanās stāstītājam: droša un pašāvērtības pilna situācija. Skolotājs ar savu tuvumu var raisīt bērnos drošības sajūtu. To panāk, pulcinot bērnus kopā (Baha, 2008, 12).

I.Freiberga akcentē bērnu aktivitātes, patstāvīgās darbības nozīmi un norāda uz dažādiem bērnu aktivitātes ierosināšanas aspektiem, uzsverot, ka darbība ir tā, kas atsedz iekšējo psihisko procesu attīstības īpatnības. Darbība var būt dažāda pēc sava rakstura:

mehāniska, reproducējoša, radoša, kuras rezultāts var būt – jaunrade. Pirmsskolā jaunrade aplūkojama kā bērna jaunatklājumi sev, kas rada emocionālu izbrīnu, prieku un sajūsmu par paveikto.

Savukārt cilvēka aktivitātes avots ir vajadzības. Lai vajadzība kļūtu par pirmsskolas vecuma bērna aktivitātes ierosinātāju, tai jāaktualizējas jeb jārod atspoguļojums bērna pārdzīvojumā. Tātad literārajam darbam jārada emocionāls pārdzīvojums, tāds pārdzīvojums, kas dod emocionālu enerģiju (vajadzību rīkoties, darboties). Ļoti svarīgs aspekts ir emocijas, jo pirmsskolas vecumposmā emocijas īpaši stimulē darbību un piešķir tai jēgu, kā arī palīdz veikt darbību līdz galam. I.Freiberga ceļu no literārā teksta uztveres līdz aktīvai darbībai nosacīti iedala trīs posmos:

1. literārā darba uztvere, pārdzīvojums, aktivitātes rašanās;
2. darbības motīva noskaidrošana;
3. darbības mērķu izvirzīšana un to realizēšana (Freiberga, 1998, 45).

I.Freiberga, V.Baha, R.Kaņepēja u.c. autori atzīmē, ka literārie darbi attīsta ne tikai bērnu iztēli un jaunradi, valodu, uztveri, domāšanu, bet vienlaikus arī bērnu personību kopumā, jo, prasmīgi un mērķtiecīgi izmantoti, tie aktualizē bērnu zināšanas, pieredzi, emocijas; veido attieksmes; rosina darboties, tādējādi apliecinot, audzinot un attīstot pašam sevi.

L.Andrejeva norāda, ka literāro tekstu lasīšana jaukta vecuma grupā tiek organizēta ņemot vērā bērna vecuma attīstības īpatnības un literāro darbu uztveres īpatnības, bērna individuālās spējas. Literāros darbus bērni, atkarībā no vecumposma, atstāsta, pārrunā, mācās no galvas, dramatizē – izpildot noteiktu lomu inscenējumā, aktīvas dramatizācijas rotaļas. L.Andrejeva piebilst, ka pirmsskolas vecuma bērniem ir divējāda attieksme pret literārajiem darbiem. Pirmā – emocionāli – tēlainā attieksme, kura ietver bērna emocionālo reakciju pret tēliem, kuri ir literārā darba centrā; otrā – intelektuāli – vērtējošā attieksme, kura ir atkarīga no bērna dzīves un lasīšanas pieredzes un tajā ir vērojami analīzes elementi (Андреева, 2019, 58).

Iepazīstināšanā ar literatūru metodikā darbā ar jaukta vecuma bērniem ir jāakcentē šādi jautājumi:

- sagatavošanās (literārā darba mērķtiecīga izvēle, sasniedzamo rezultātu plānošana dažāda vecuma bērniem, skolotāja sagatavošanās lasīšanai vai stāstījuma, jautājumu plānošana dažāda vecuma bērniem, skolotāja runas kvalitāte: intonācija, dikcija, temps, tembrs, iepriekšējais darbs ar bērniem – aktivizē bērnu pieredzi, veicot novērojumus, ekskursijas, pastaigas, aplūkojot attēlus, ilustrācijas, filmas);
- pārrunas par izlasīto (jautājumi par teksta saturu, attieksmes paušana);

- atkārtota lasīšana (nostiprināšana, papildinot ar uzskates aplūkošanu);
- literārā darba atspoguļošana mākslinieciskajā darbībā, ievērojot bērna attīstības īpatnības, spējas (dramatizācija, zīmēšana, veidošana, teksta turpinājuma vai sākuma sacerēšana) (pēc L.Andrejevas, V.Zjabkinas, R.Kaņepējas, I.Freibergas)

Tāpat analizējot literatūras lasīšanas metodiku pirmsskolā, var secināt, ka jauktā vecuma grupā var izmantot jau izstrādātos metodiskos ieteikumus, ņemot vērā bērnu vecuma, attīstības īpatnības. Tāpat pedagogs variē literatūras darbus vai diferencē uzdevumus, balstoties uz bērnu attīstības īpatnībām, piemēram, 4 – 5 gadus veci bērni atbild uz jautājumiem par literāro darbu, nosauc varoņus, nosauc to darbības, emocijas, bet vecākie bērni izdomā teksta turpinājumu vai jaunus varoņus un to darbības. Tādējādi pedagogam, lasot literatūru jauktā vecuma grupā ir iepazīstināšanai ar literatūru procesam jāpieiet radoši, variējot literatūru un uzdevumus darbā ar literāro darbu.

Nākamajā nodaļā tiks veikta izmēģinājumdarbība jauktā vecuma grupā, pētīts ar kādām metodēm, literatūras saturu ir iespējams veicināt bērnu literārā darba izpratni un uztveri.

3. Empīriskais pētījums

3.1. Pētījuma plāns

Pētījuma jautājums: kā izvēlēties literatūras lasīšanas saturu un metodiku, strādājot ar jaukta vecuma bērniem pirmsskolā?

Empīriskā pētījuma mērķis: teorētiski un praktiski pētīt literatūras lasīšanas saturu un metodiku darbā ar jaukta vecuma bērnu grupu pirmsskolā.

Uzdevumi:

- pētīt un analizēt jaukta vecuma bērnu izglītošanas nosacījumus pirmsskolā;
- raksturot literatūras saturu, metodiku darbā ar jaukta vecuma bērniem;
- veikt pedagoģisko izmēģinājumdarbību un vērtēt rezultātus;
- izstrādāt metodiskos ieteikumus skolotājiem.

Pētījuma metodes

Teorētiskā: literatūras analīze

Empīriskās: pedagoģiskā izmēģinājumdarbība, novērojums.

Metožu pamatojums:

Pētījumā tika izmantota teorētiskā pētījuma metode – literatūras analīze. Šīs metodes izmantošana pētījumā sniedz iespēju teorētiski izziņāt atziņas par literatūras izmantošanu pirmsskolas mācību satura apguvē, literatūras lasīšanas metodiku jaukta vecuma grupā, kā arī pirmsskolas vecumposma bērnu attīstības īpatnībām.

Kā empīriskā pētījuma metode, tika izmantota izmēģinājumdarbība. Šīs metodes mērķis ir: atrast veidus kā uzlabot mācību procesu jaukta vecuma grupā, iepazīstinot bērnus ar literatūru. Izmēģinājumdarbības metode ir adaptīva, tiek veikts mēģinājums, kurš attīstās pētījuma gaitā. Darbības pētījumā norisinās tūlītēja praktiskā darbība pē pētījuma jautājuma izstrādes. Pētījuma gaitā diagnosticē situāciju, izstrādā situācijas uzlabošanas plānu, īsteno to un novērtē iegūtos rezultātus. Izmēģinājumdarbības pētījums fokusējas uz konkrētu problēmu konkrētos apstākļos. Darbības pētījumam piemīt šādas īpašības:

- saistīts ar noteiktu situāciju, kurā diagnosticē problēmu noteikta kontekstā un risina to šajā kontekstā;
- visu pētījuma veicēju darbība pētījuma ieviešanā praksē;
- pašnovērtējošs ar nepārtrauktu situācijas novērtēšanu un darbības korekciju (Geske, Grīnfelds, 2006, 47).

Papildus pētījumā tika izmantota novērošanas metode. Novērošanas metode palīdz pedagogam iepazīt bērnus tiešās uztveres ceļā dabiskos apstākļos. Grūtības, izmantojot

novērošanas metodi, galvenokārt slēpjas tajos apstākļos, ka novērotājam jācenšas virzīt savu uzmanību uz tām pedagoģiskā procesa vai parādības pusēm un detaļām, kas atbilst novērošanas mērķim, vienlaikus aptverot visu pedagoģisko procesu (Albrehta, 1998, 32).

D.Albrehta akcentē novērošanas struktūru:

1) sagatavošanās novērojumam:

- novērojuma mērķa un uzdevumu noteikšana;
- novērojuma programmas izveidošana;
- novērojamā bērna personības iezīmju un izpausmju atlase;
- novērojuma situācijas precizēšana;
- reģistrācijas tabulas sagatavošana.

2) Novērošana:

- situācijas raksturojums;
- faktu reģistrācija.

3) Noslēguma posms:

- informācijas sistematizēšana tabulā;
- novērojumu apkopošana;
- pieņēmumu izvirzīšana (Albrehta, 1998, 33).

Pētījumā novērošanas metode tika izmantota ar mērķi: noteikt jaukta vecuma bērnu literatūras lasījuma klausīšanās un uztveres prasmju līmeni pētījuma sākumā un noslēguma posmā.

Pētījuma bāze: Jūrmalas “x” pirmsskolas izglītības iestādes 16 jaukta vecuma bērni

Pētījuma posmi:

Pētījuma gaitā tika plānoti vairāki posmi:

1. jaukta vecuma bērnu literatūras lasīšanas uztveres vērtējums pirms pedagoģiskās izmēģinājumdarbības (novērošanas plāna sastādīšana, rezultātu fiksēšana, rezultātu apkopojums un analīze);
2. pedagoģiskās izmēģinājumdarbības plānošana un organizēšana:
  - literatūras darbu mērķtiecīga atlase, ņemot vērā bērnu vecumu un attīstības pakāpi;
  - praktiskā darbība;
  - rezultātu fiksēšana.
- 3 .atkārtotā novērošana;
4. pētījuma rezultātu apkopojums un analīze;

3.2.Jaukta vecuma bērnu literatūras lasīšanas uztveres vērtējums pirms pedagoģiskās izmēģinājumdarbības

Pētījums jaukta vecuma bērnu grupā tika īstenots no 2021.gada janvāra līdz 2021.gada aprīlim. Pētījumā tika iekļauti sešpadsmit jaukta vecuma bērni: astoņi bērni – 4 – 5 gadus veci, seši – 5 – 6 gadus veci un divi 6 – 7 gadus veci bērni.

Pētījuma grupas raksturojums:

Taisija (4g.5m.) meitene ir mierīga, nosvērta, emocionāli stabila. Apzinīgi un glīti veic darbus, labprāt klausās literāros darbus, ļoti patīk pasakas. Atbildot uz jautājumiem, ilgi apdomā atbildi, runā nedroši. Meitenei patīk zīmēt, gleznot un veidot. Vecumam atbilstoši attīstīta runa, uztvere un iztēle.

Ivans (4g.11m.) bērnam vērojamas runas problēmas, skaņu izruna neskaidra, vāji attīstīta pirkstu sīkā muskulatūra. Uzmanība nenoturīga, atmiņa vāji attīstīta. Labprāt klausās īsas pasakas, ar prieku runā līdzī skaitāmpantus. Vāji attīstīta prasme atbildēt uz konkrētu jautājumu par teksta saturu.

Rodions (4g.8m.) zēnam vislabāk patīk spēlēties ar mašīnām un robotiem. Labprāt klausās literāros darbus, kuri stāsta par mašīnām, robotiem vai dinozauriem. Vāji attīstīta atmiņa, bieži nespēj koncentrēties konkrētam uzdevumam, izklaidīgs.

Marianna (4g.7m.) ļoti aktīva un kustīga meitene, patīk izgudrot un īstenot dažādas radošās idejas. Problēmas sagādā darba vietas sakārtošana. Runa, uztvere, domāšana attīstīta atbilstoši vecumposmam. Labprāt klausās literāros darbus, literāro darbu saturu uztver kopumā, aktīvi piedalās pasaku un dzejoļu dramatizācijā.

Naums (4g.6m.) zēns ir zinātkārs, plašs interešu loks, labi attīstīta atmiņa, novērošanas spējas. Spēj koncentrēt uzmanību un veikt iesāktos darbus līdz galam, tikai strādā lēni. Aktivitātēs bieži ir vērotājs. Emocionāli stabils, veido pozitīvu saskarsmi ar vienaudžiem un pieaugušajiem. Ļoti patīk klausīties literāros tekstus.

Elizaveta (4g.8m.) meitene labprāt un daudz sarunājas ar pieaugušajiem, bet rotaļdarbībā pārsvarā klusē. Labi zīmē, aplicē un veido. Iztēle, domāšana, runa, atmiņa attīstīta atbilstoši vecumposmam. Parasti rotaļājas, zīmē viena, vērojamas grūtības veidot sadarbību ar vienaudžiem.

Arīna (4g.6m.) labi attīstīta runa, uzdod daudz jautājumu. Nodarbībās izklaidīga un neuzmanīga. Dienas gaitā ļoti bieži maina darbības veidu, neko nepaveicot līdz galam. Patīk klausīties literatūras tekstus, bet uztver tos fragmentāri, spilgtāko momentu teksta saturā.

Uljana (4g.11m.) meitene ir zinātkāra, emocionāla. Zina burtus un lasa zilbes, par visu interesējas, uzmanīgi klausās un atbild uz jautājumiem. Ar nelielu skolotājas palīdzību atstāsta stāsta vai pasakas saturu, raksturo tēlus.

Angelīna (5g.6m.) meitenei vērojamas runas problēmas, neskaidra skaņu izruna, grūtības saskaņot vārdus teikumā. Nevēlas aktīvi piedalīties tēmas pārrunās, parasti vēro citus bērnus. Grūtības motivēt aktīvai darbībai. Pasakas klausās, bet nevēlas atveidot inscenējumos kādu lomu.

Aleksandrs (5g.10m.) zināšanas un prasmes apgūtas augstā līmenī, labi attīstīta runa, domāšana, iztēle un atmiņa, lasa zilbēs. Labprāt klausās literāros darbus, cenšas patstāvīgi lasīt īsas pasakas, dzejoļus. Literāro tekstu saturu uztver kopumā, prot atbildēt uz jautājumiem. Apķērīgs, strādā ar aizrautību.

Arsēnijs (6g.) zēns aizraujas ar digitālajām tehnoloģijām, ļoti daudz zina par datorspēlēm. Runas prasmes viduvējas, grūtības sagādā vārdu pareiza saskaņošana teikumā. Labi attīstīta atmiņa.

Sofija (5g.7m.) meitenei vērojamas redzes problēmas. Vāji attīstīta runa un atmiņa, grūtības atpazīt un nosaukt burtus. Pasaku, stāstu, dzejoļu lasījumā klausās ar prieku, bet ir grūtības uztvert teksta saturu kopumā, uztvere ir fragmentāla.

Marats (6g.2m.) zēns prot lasīt, raksta vienkāršus vārdus. Runa, iztēle, domāšana un atmiņa attīstīta atbilstoši vecumposmam. Mierīgs, nosvērts, emocionāli pozitīvs. Labprāt piedalās literāro darbu inscenējumos. Attēlojot lomas, atveido varoņu balss intonāciju, tempu un tembru, papildinot ar izteiksmīgām kustībām.

Levs (5g.8m.) zēns ir grupas līderis, izdomas bagāts, vienmēr izdomā lomu rotaļu sižetus. Ļoti patīk literāro darbu inscenējumi un radošās aktivitātes. Labi attīstīta runa, prot atstāstīt literāro darbu tuvu tekstam, labprāt mācās dzejoļus no galvas.

Viktorija (5g.9m.) meitenei vērojamas smagas runas problēmas, bērna runa ir nesaprotama klausītājam. Bērns ir aktīvs, labas muzikālās dotības. Literāro darbu tēlus parasti atveido ar izteiksmīgu mīmiku un kustībām.

Maksims (6g.1m.) zēnam vērojamas uzvedības problēmas. Uzmanības koncentrēšanas spējas ļoti vājas. Darbus veic sasteigti, nekārtīgi. Klausoties literāro darbu lasīšanā nevar mierīgi nosēdēt, traucē apkārtējos. Atmiņa laba, bet atbildēt uz jautājumiem ir problemātiski, jo klausās neuzmanīgi.

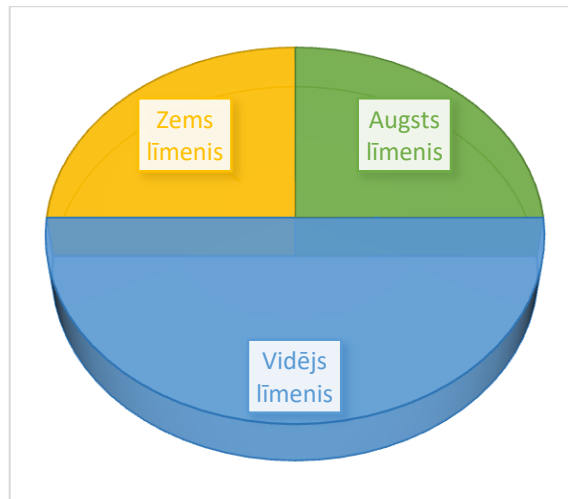
Pētījuma sākumposmā tika veikta grupas bērnu novērošana ar mērķi noteikt dažāda vecuma bērnu literāro tekstu uztveres līmeni. Novērošana tika veikta gan rotaļnodarbībās, gan ārpusnodarbību aktivitātēs dienas ritumā. 4 – 5 gadus vecu bērnu novērošanas rezultāti apkopoti 3.tabulā.

3.tabula. 4 – 5 gadus vecu bērnu literatūras darba uztveres līmenis pētījuma sākumā

Bērni	Augsts līmenis		Vidējs līmenis		Zems līmenis		Punktu skaits
	Klausās tekstu, nosauc darbojošās personas	Saprotami, secīgi stāsta par dzirdēto, saskaņojot vārdus teikumā	Klausās tekstu, nosauc darbojošās personas	Saprotami, secīgi stāsta par dzirdēto, saskaņojot vārdus teikumā	Klausās tekstu, nosauc darbojošās personas	Saprotami, secīgi stāsta par dzirdēto, saskaņojot vārdus teikumā	
T(4,5)M	-	-	2	2	-	-	4
I(4,11)Z	-	-	-	-	1	1	2
R(4,8)Z	-	-	2	2	-	-	4
M(4,7)M	-	-	2	2	-	-	4
N(4,6)Z	3	3	-	-	-	-	6
E(4,8)M	-	-	2	2	-	-	4
A(4,6)M	-	-	-	-	1	1	2
U(4,11)M	3	3	-	-	-	-	6
Grupas rezultāts	2 bērni (25%)		4 bērni (50%)		2 bērni (25%)		

Kā redzams 3.tabulā 4 – 5 gadīgu bērnu (2.posms) apakšgrupā diviem bērniem tika novērots augsts literatūras darbu uztveres līmenis, bērni klausās tekstu, vienmēr patstāvīgi nosauc darbojošās personas, nosauc to emocijas un saturā atspoguļotās darbības; saprotami un secīgi (atbilstoši savām individuālajām spējām) stāsta par dzirdēto, saskaņojot vārdus teikumā.

Savukārt pusei šī vecuma bērnu tika novērots vidējs literāro darbu satura uztveres līmenis, bērni ar daļēju skolotāja palīdzību nosauc literārā darba varoņus, to emocijas un nosaka darbību secību, dažreiz veido sakarīgu un secīgu stāstījumu. Diviem bērniem tika novērots zems līmenis. Šie bērni reti un tikai ar skolotāja palīdzību nosauc literārā teksta varoņus, to emocijas un darbības, ļoti reti veido saprotamu un secīgu stāstījumu par dzirdēto. Grafiski novērošanas rezultāti atspoguļoti 1.attēlā.

1.attēls. 4 – 5 gadus vecu bērnu literārā darba uztveres līmenis pētījuma sākumā

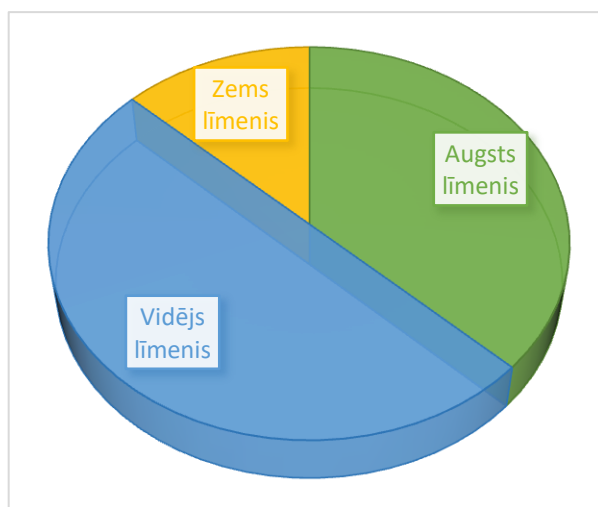
5 – 7 gadus vecu bērnu novērošanas rezultāti pakopoti 4 tabulā.

4.tabula. 5 – 7 gadus vecu bērnu literatūras darba uztveres līmenis pētījuma sākumā

Bērni	Augsts līmenis		Vidējs līmenis		Zems līmenis		Punktu skaits
	Klausās tekstu, nosauc darbojošās personas, atstāsta notikumus, izdomā teksta turpinājumu	Saprotami, secīgi stāsta par dzirdēto un savām emocijām, attieksmi	Klausās tekstu, nosauc darbojošās personas, atstāsta notikumus, izdomā teksta turpinājumu	Saprotami, secīgi stāsta par dzirdēto un savām emocijām, attieksmi	Klausās tekstu, nosauc darbojošās personas, atstāsta notikumus, izdomā teksta turpinājumu	Saprotami, secīgi stāsta par dzirdēto un savām emocijām, attieksmi	
A(5,6)M	-	-	2	2	-	-	4
A(5,10)Z	3	3	-	-	-	-	6
A(6)Z	-	-	2	2	-	-	4
S(5,7)M	-	-	2	2	-	-	4
M(6,2)Z	3	3	-	-	-	-	6
Ļ(5,8)Z	3	3	-	-	-	-	6
V(5,9)M	-	-	-	-	1	1	2
M(6,1)Z	-	-	2	2	-	-	4
Grupas rezultāts	3 bērni (37%)		4 bērni (50%)		1 bērns (13%)		

Kā redzams 4.tabulā trīs šī vecuma bērniem tika novērots augsts literārā darba satura uztveres līmenis. Bērni klausās tekstu un patstāvīgi nosauc darbojošās personas, atstāsta notikumus un prot izdomāt teksta turpinājumu, prot improvizēt, pārveidojot teksta darbību. Saprotami un secīgi stāsta par dzirdēto, kā arī par savām emocijām un attieksmi. Savukārt četriem bērniem tika novērots vidējs literāro darbu satura uztveres līmenis. Bērni ar nelielu skolotāja palīdzību, ievirzi dažreiz atstāsta teksta notikumus, paužot savas emocijas un attieksmi, dažreiz izdomā teksta turpinājumu, secīgi un saprotami stāsta par dzirdēto un savām emocijām, attieksmi. Vienam šīs apakšgrupas bērnam tika novērots zems līmenis.

Bērns ļoti reti veido saprotamu stāstījumu par dzirdēto un savu attieksmi, tikai ar skolotāja palīdzību mēģina atstāstīt teksta saturu, grūtības sagādā savu emociju un attieksmes izteikšana. Grafiski 5 – 7 gadus vecu bērnu literārā teksta uztveres līmenis atspoguļots 2.attēlā.

2.attēls. 5 – 7 gadus vecu bērnu literārā darba uztveres līmenis pētījuma sākumā

Tātad, kā redzams 1. un 2.attēlā abos visu vecumu bērniem pārsvarā vērojams vidējs literāro darbu satura uztveres vidējs līmenis. Analizējot iegūtos novērošanas rezultātus, tika izvirzīts mērķis pilnveidot jaukta vecuma grupas bērnu literārā darba satura uztveres līmeni, izmantojot mērķtiecīgi atlasītus daiļliteratūras un folkloras darbus, saistot literārā darba saturu ar bērnu radošo darbību: zīmēšanu, gleznošanu, veidošanu, muzicēšanu, literāro tekstu dramatisāciju. Šī mērķa sasniegšanai un īstenošanai tika veikta pedagoģiskā izmēģinājumdarbība, kuras gaita aprakstīta nākamajā apakšnodaļā.

3.3. Pedagoģiskā izmēģinājumdarbība literatūras lasīšanas uztveres veicināšanai jaukta vecuma grupā pirmsskolā

Pedagoģiskās izmēģinājumdarbības gaitā tika plānoti vairāki posmi:

- literāro darbu mērķtiecīga atlase, ievērojot jaukta vecuma bērnu attīstības īpatnības, individuālās spējas, intereses;
- izmēģinājumdarbības gaita;
- izmēģinājumdarbības rezultātu noteikšana atkārtotajā pedagoģiskajā novērošanā.

Pedagoģiskajai izmēģinājumdarbībai tika mērķtiecīgi izvēlēti daiļliteratūras darbi (literārās pasakas, dzejoļi) un folkloras darbi (mīklas, pasakas), ņemot vērā jaukta vecuma grupas pedagoģiskās darbības specifiku, bērnu attīstības īpatnības, literāro darbu uztveres

īpatnības dažāda vecuma bērniem, kā arī bērnu izziņas interesi par dažādām lietām un parādībām. Ņemot vērā bērnu vēlmi izzināt tuvāk viņiem interesējošos jautājumus, tika izvēlēti literārie darbi ar emocionālu nokrāsu, bērniem tuvu un izprotamu sižetu, lai jaunākā vecuma bērniem būtu interesanti iedziļināties darba saturā, notikumos, atveidot tos radošajos darbiņos un vecākajiem bērniem būtu iespēja atstāstīt tuvu tekstam, izdomāt sižeta turpinājumu vai jaunus pavērsienus. Plānojot literāro darbu klausīšanos, pārrunas, atveidošanu radošajos darbos, darbu inscenēšanu, tika ņemts vērā literārā darba apgūšanas laiks, kurš neaprobežotos ar vienu vai diviem lasījumiem, bet dotu bērniem iespēju izjust darbu. Tātad viena literārā darba apguvei tika plānots laiks no vienas līdz trīs nedēļām, atkarībā no darba satura un bērnu intereses.

Pedagoģiskajai izmēģinājumdarbībai tika atlasīti šāda literatūra: R.Kinclere – Bēnke literārās pasakas “Mēness gaismā”, “Labu nakti, pelīti!”, I.Ziedonis literārās pasakas “Baltā pasaka”, “Dzeltenā pasaka”, V.Sutejevs “Kas teica ņau?”, latviešu tautas pasaka “Vecīša cimdiņš”, A.Ļenasa “Krāsu mošķis”, V.Plūdonis “Zaķīšu pirtiņa”, J.Rainis “Mākonīts un Mākonīte”. Literatūra apskatāma 1.pielikumā.

R.Kinclere – Bēnke **“Labu nakti, pelīti!”**

“Pelīte” (adīta rotaļlieta) atnes grupā jaunu grāmatu. Viņa vēl nemāk lasīt, tāpēc lūdz pasaku izlasīt skolotājam. Skolotāja rosina bērnus apskatīt grāmatu, apsēsties ērtāk un klausīties pasaku. Bērni noklausās pasaku, nosauc, kas darbojas pasakā, kādi notikumi risinās. Jaunāka vecuma bērniem jautā: *kā jutās Pelīte aukstajā lietū? Kā Pelīte jutās, kad māmiņa viņu samīļoja un iedeva siltu pienu ar medu? Kā tu jūties, kad esi noguris vai nosalis? Ko dara tava māmiņa, lai tu justos labāk? Kā jūs uzzīmētu pasaku? Ko tu zīmēsi ...?* Skolotāja rosina 4. gadīgos bērnus izvēlēties zīmēšanas materiālus un uzzīmēt pasaku par Pelīti.

Ar 5 – 7 gadus veciem bērniem pārrunā kādi notikumi risinājās pasakā, un vienojas, kādus četrus zīmējumus viņi zīmētu, lai zīmējumos atklātu šos notikumus, t.i., bērni mājās veidot teksta attēlu plānu. Iespējamie zīmējumu varianti: *Pelīte lietū lēkā pa pelņēm; Pelītes mamma nosusina pelīti; Pelīte dzer pienu ar medu; Pelīte guļ gultiņā.*

Skolotāja rosina vecākos bērnus sadalīties grupās pa četri (izmantojot skaitāmpantu “Pī, pī pelīte”) un sadalīt uzdevumus, ko kurš zīmēs. Bērni zīmē savu “plāna punktu”, uzraksta savu vārdu, izdomā zīmējuma nosaukumu, piemēram, Aleksandrs izdomā nosaukumu “Slapjā Pelīte”, Ļevs – “Māmiņas siltums”, Marats – “Mīļās mājas”.

Skolotāja rosina bērnus izkārtot savus darbiņus pie “runājošās sienas”, lai visi bērni varētu apskatīt pasakas notikumus un atcerēties pasaku. Pēc tam vecākie bērni apsēžas un mazākie prezentē savus zīmējumus, nosaucot pasakas varoņus, to emocijas un darbības. Skolotāja ar bērnu palīdzību izveido jaunāko bērnu darbu izstādi, rosinot bērnus izdomāt

izstādes nosaukumu (bērnu priekšlikumi: Uļjana – *Pelīte palaidnīte*, Naums – *Lietus vakars*, Marianna – *Pelītes piedzīvojumi*), vecākie bērni palīdz rakstīt izstādes nosaukumu.

Zīmējumus, uzrakstus bērni izgatavo nedēļas garumā, izvēloties darbību kādā no aktivitāšu centriem. Pārspriedumu veic visi bērni kopā. Turpinājumā skolotāja rosina inscenēt pasaku, iesaistot bērnus atribūtu, masku izgatavošanā: jaunākie bērni ar prieku krāso peļķes un lietus lāses, kuras ar skolotājas un vecāko bērnu palīdzību iekarina auklā. 4 – 5 gadus veci bērni atveido pasakas varoņu darbības ar vārdiem vai kustībām. Teicēju lomu uzņemas skolotāja, vēlāk to lieliski izpilda arī vecākie bērni. 5 – 7 gadus vecie bērni paši izdomā dialogus pasakas inscenējumā. Atribūti pasakas izspēlēšanai ir ikdienā pieejami lomu rotaļu centrā.

R.Kinclere – Bēnke “*Mēness gaismā*”

Izmantotie materiāli: ritma instrumenti, bungas, kaķu galvas maskas, asfītes, deju mūzikas ieraksti.

Skolotāja iepazīstina ar draugiem: kaķi Muri un kaķi Miku (roku lelles), kuri ir atnesuši bērniem jaunu pasaku, ritma instrumentus, bungas un mūzikas ierakstu, lai jautrāka klausīšanās. Bērni visi kopā noklausās pasaku, pārrunā tās saturu, 4 – 5 gadīgie bērni atbild uz jautājumiem, 5 – 7 gadus vecie bērni atstāsta pasaku, izsakot savas emocijas un attieksmi pret pasakā atspoguļotajiem notikumiem un varoņu darbībām.

Skolotāja rosina bērnus veidot kopīgu deju izrādi: skolotāja atkārtoti lasa priekšā pasaku, un bērni tajā aprakstīto attēlo ar kustībām. Uzmanība tiek pievērsta teksta detaļām, piemēram, *dejo aplī, griežas riņķī, jautrā ritmā, ar prieku, pa vienam un pa pāriem, astes gaisā, sit bungas*. Kustības un tekstu atkārti vairākas reizes. Vecākie bērni iesaistās un paši runā tekstu, jaunākie bērni atdarina ar kustībām un runā līdzīgi, ritmizē ar pašdarinātiem ritma instrumentiem, sit bungas pēc pasakas teksta. Fonā skan deju mūzikas ieraksts.

Turpmākajās dienās skolotāja rosina jaunākos bērnus izkrāsot *Jautres kaķus*, pastāstīt par tiem, izdomāt kaķiem vārdus. Piemēram, Rodions izdomāja un nosauca savu kaķi par *Robotkaķi – viņš dejo tā kā robots*, Elizaveta – *es izkrāsoju Kaķu mammu ar mazos kaķēnus, viņus sauc Melnai, Strīpainais un Aplītis (jo ir resnīgs), viņi iet uz Kaķu bērnudārzu dejoj*. Vecākos bērnus rosina izdomāt pasakas turpinājumu un pastāstīt to jaunākajiem bērniem, piemēram, Marata pasakas turpinājums: *kaķi dejoja un tad piekusa, sagribējās ēst un pienu padzerties, bet mājas durvis bija ciet. Visi naktī guļ. Tad kaķi gāja uz veikalu, kas strādā arī naktī. Es zinu, tētis teica ir tādi veikali. Aleksandra pasakas turpinājums: kaķiem bija ļoti jautri. Tad viņi ieraudzīja peli, kas arī dejoja un skrēja viņai pakaļ, bet pele pārvērtās par Peļu briesmoni un nobiedēja kaķus*.

Skolotāja rosināja vecākos bērnus uzzīmēt savu pasakas turpinājumu un izdomāt tai nosaukumu, piemēram, *Draugi; Kaķu briesmas, Ceļojums uz veikalu u.c.*

Latviešu tautas pasaka “**Vecīša cimdiņš**”

Iepazīstināšana ar pasaku īstenojas divu nedēļu laikā un ir saistīta ar mēneša tēmu. Skolotājs rīta cēlienā rosina bērnus aplūkot pasaku grāmatu, ilustrācijas pasakai “Vecīša cimdiņš”. Lasa pasaku visiem bērniem kopā, izmantojot jautājumus, kas palīdz bērniem atcerēties pasakas notikumus, varoņu darbības:

Par ko ir pasaka? Kur vecītis pazaudēja cimdiņu? Kas pirmais to atrada? Ko muša darīja? Kas vēl ieraudzīja cimdiņu? Ko muša teica? Kā sevi nosauca pelīte? Kāpēc zaķīti sauc par baltlīpīti? Kas pēc tam atrada cimdiņu? Kā pasaka beidzās? Jautājumi vecākajiem bērniem: kāpēc vilku sauc par strupausi? Kā vēl sauc vilku? Kāpēc lāci sauc par pinkaini? Kā vēl var nosaukt lāci? Cik dzīvnieku sildījās cimdiņā? Kur katrs no varoņiem devās? Kur palika cimdiņš? Kas liecina par to, ka dzīvnieki bija draudzīgi?

Skolotājs rosina bērnus kļūt par “aktieriem” un spēlēt teātri. Skolotāja uzņemas režisora pienākumus. Kopā ar bērniem noskaidro, ko dara izrādes režisors, bet bērnu uzdevums ir sagatavot pasakas izrādei skatuves atribūtus: kokus, lielu, rakstainu cimdiņu, stīpiņas ar dzīvniekiem raksturīgām ausīm, astes u.c. bērni izlemj, ko kurš izgatavos, jaunākie bērni strādā pāros: krāso kartona egles, cimdiņu; vecākie bērni izgatavo dzīvnieku galvas maskas un astes.

Bērni izlemj sadalīties divās grupās un katra gatavo savu izrādi (bērnu grupas ir jaukta vecuma).

4 – 5 gadus veciem bērniem tiek piedāvāta pirkstu rotaļa “Vecīša cimdiņš”. Bērni runājot dzejoli, atveido to ar roku kustībām, līdz ar to nostiprina atmiņā pasakas notikumu secību, galvenos varoņus.

Lai varētu veiksmīgāk sagatavot izrādi, skolotāja pasaku lasa atkārtoti un vēlreiz bērni nosauc pasakas varoņus secībā, kādā tie ir minēti pasakā un to darbības. Atceras katra varoņa runāto tekstu, to individuāli un kopā norunā, vienojoties, ka katram varonim ir savas balss īpatnības: *ko dara muša? – sīc, pelīte – pīkst, zaķis runā drebēdams, vilks gaudo, lācis runā rupjā, zemā balsī, gailis skanīgi dzied.*

Kad ir sagatavoti pasakas atribūti, tad uzstājas pirmā bērnu grupa un otrās grupas bērni ir skatītāji. Nākamajā dienā uzstājas otrā grupa.

I.Ziedonis “**Baltā pasaka**”

Krāsu Rūķis(rūķis – roku lelle baltā apģērbā) atnes I.Ziedoņa “Balto pasaku” – *es atradu pasaku par savu krāsu, es arī esmu balsts. Vai gribat zināt par ko rakstnieks Imants Ziedonis mums stāsta savā Baltajā, baltajā pasakā?* Bērni ieinteresēti vēlas zināt par ko

pasakā stāstīts. Seko skolotāja izteiksmīgs stāstījums, izmantojot pasakai atbilstošus atribūtus: no balta papīra izgatavots vistas, gaiļa, vāveres, koku, kurmja siluete.

Skolotāja kopā ar bērniem pārrunā par, ko pasakā stāstīts, kādi pasakas varoņi darbojās pasakā, ko viņi darīja. Izmantojot nepabeigto teikumu metodi, skolotāja nostiprina vecāko bērnu prasmi atstāstīt pasaku tuvu tekstam:

Vakar uzkrita ...

Baltā vistiņa izdēja ... un pazaudēja to ...

Baltais gailis dziedāja ...

Baltajai vāverei piedzima ...

Eju pa mežu ....

Skolotāja rosina bērnus izveidot savu balto pasaku: 4 – 5 gadus vecie bērni veido kolāžu no attēliem, vates, baltas dzijas, baltām pogām u.c. baltiem materiāliem, izdomā savas Baltās pasakas sižetu.

Vecākie bērni veido balto pasaku no pašizvēlētiem materiāliem un pašizvēlēta tehnikā, pēc darba pabeigšanas izstāsta savu balto pasaku, piemēram, Ļevs glezno Balto pasaku ar guaša krāsām uz tumšāka fona, viņa pasaka ir “Baltā māja” – *kādā ielā bija viena balta māja. Tur dzīvoja Baltā ģimene – Baltā mamma, Baltais tētis un Baltais puika un vēl Baltais suns. Viņam iesāpējās balta kāja un vajadzēja iet pie balta daktera, viņš deva šprici un tad tas bija vesels; Sofija pasaku izgatavoja no strēmelēs sagriezta balta papīra un dzijas, “Baltā pasaka par saldējumu” – *man garšo saldējums. Viņš ir auksts un balts, tāpēc ka nosalis. Ziemā viss ir nosalis. Tāpēc Baltais saldējums uztaisīja sev baltu, siltu cepuri.**

Jaunākie bērni izdomāja sižetu kolāžām “Baltā pasaka”, piemēram, Rodions stāstīja: *dzīvoja, dzīvoja Rīgā balts kaķis. Viņš uzvilka kājās baltus “bočukus” un gāja ciemos. Tur bija balta torte. Kaķis ēda un sēdēja uz baltā dīvāna. Viņš bija balti priecīgs!*

V.Plūdonis **“Zaķīšu pirtiņa”**

Skolotāja izteiksmīgi norunā dzejoli, izmantojot uzskates līdzekļus (zīmēti zaķi, sunītis, pirtiņa, mēness, egles u.c.). Rosina bērnus pārrunāt par ko dzejolī stāstīts, kas tajā darbojas, ko dzejoļa varoņi saka. Noskaidro vārdu nozīmi:

pa pakrēslu – vakarā, kad vēl nav īsti iestājusies tumsa;

caur eglēm sāk vērties – vakara krēslā debesīs parādās mēness;

kūņojas – kustas;

joziet – skrieniet.

Skolotāja piedāvā noskatīties animācijas filmu “Zaķīšu pirtiņa”. Rosina bērnus pastāstīt vai viņiem patika dzejolis, kas notika krēslas stundā meža pļaviņā, ko darīja zaķu tētis, zaķu mamma, zaķēni, sunītis.

Skolotāja rosina bērnus inscenēt dzejoli, jaunākie bērni būs zaķēni, vecākie bērni pēc savas izvēles zaķu tētis un mamma, sunītis (lomas izspēlē vairākas reizes, piedāvājot lomas arī jaunākajiem bērniem). Skolotāja uzņemas teicēja lomu, bērni ar balss intonāciju, tembru, kustībām atveido dzejoļa saturu.

Grupā bērniem pieejamā vietā tiek novietotas rotaļlietas, atribūti, kuri nepieciešami dzejoļa satura atveidošanai. 4 – 5 gadus vecie bērni ikdienā ar lielu prieku izspēlē dzejoli, runājot dzejoļa vārdus, ātri iemācās no galvas visu dzejoļa tekstu vai daļēji (atkarībā no savām spējām). Skolotāja rosina jaunākos grupas bērnus zīmēt, krāsot, izgriezt un izveidot dzejoļa saturam atbilstošas dekorācijas, zaķu ausiņas u.c., lai varētu sarīkot dzejoļa izrādi. 5 – 7 gadus vecie bērni zīmē animācijas filmu: atsevišķus dzejoļa satura kadrus, kurus piespraužot “runājošajai sienai”, būtu vieglāk atcerēties dzejoļa saturu.

Iepazīstināšana ar dzejoli noslēdzas ar dzejoļa dramatizējumu. Jaunākā vecuma bērni kopā ar skolotāju izvieto viņu izgatavotās dekorācijas. Izrādē bērni sadala lomas, izvēlas atbilstoši lomai atribūtus, piemēram, zaķa ausis, sunīša cepuri, mēnestiņa atribūtus. Noslēgumā teicēja lomu uzņemas vecākie bērni. Dzejoļa izspēlēšanā netiek ierobežots laiks, lai visi bērni, kuri vēlas, varētu piedalīties.

A.Ļenasa “*Krāsu mošķis*”

Grupā ir nolikta kastīte ar pārsteigumu, skolotāja to atver un iekšā ir Krāsu mošķis (krāsaina roku lelle), kurš sasveicinās ar bērniem un jautā: *jūs zināt, kas ir mošķis?* (bērnu atbildes – *briesmonītis, cilvēciņš, kas slēpjas no citiem, apaļš un zaļš bumbulis, tāds, kas dzīvo pasakā*). Krāsu mošķis pastāsta, ka mošķīši ir dažādi: ir Sapņu mošķītis, Slinkummošķis, Meža mošķis un citi. Viņiem patīk rotaļāties ar bērniem un lasīt pasakas. Tāpēc Krāsu mošķis ir atnesis bērniem pasaku, aicina bērnus paklausīties.

Skolotājas izteismīgs lasījums, izmantojot atribūtus (dzeltena puķe, saule; zila jūra, sarkana uguns, tumša, melna istaba, zaļojoši koki, emociju kartiņas).

Kopā ar bērniem noskaidro, ko nozīmē *sapiņķerējies sevī* (apjucis, nesaprot, kas ar viņu notiek). Skolotāja uzdod jautājumus: par ko pasakā ir stāstīts? Kas notika ar Krāsu mošķīti? Kā viņam palīdzēja sašķirot izjūtas? Kādā krāsā bija prieks? Kā tu jūties, kad esi priecīgs? Kādā krāsā bija skumjas? Kā tu jūties, kad esi bēdīgs? Kādā krāsā bija dusmas? Kā tu jūties, kad esi dusmīgs? Kādā krāsā bija bailes? No kā tu baidies? Skolotāja rosina 5 – 7 gadīgos bērnus atveidot ar mīmiku, žestiem dažādas emocijas, aicinot 4 gadīgos bērnus atminēt emocijas.

Seko atkārtots pasakas stāstījums. Skolotāja rosina jaunākā vecuma bērnus ar krāsām uzgleznot emocijas un uzzīmēt attiecīgu sejiņu un pastāstīt par savu radošo darbiņu. Vecākie bērni izdomā un zīmē savu izvēlēto emociju un pastāsta par to.

Turpmāk 5 – 7 gadus vecie bērni izgatavo, izvēloties materiālus un tehnoloģijas pēc savām spējām, Krāsu mošķi – priecīgu, dusmīgu vai bēdīgu u.c. un pastāsta par to, atceroties kā emocijas aprakstīja A.Ļenasa savā literārajā pasakā. Izveido kopīgu mošķīšu izstādi.

V.Sutejevs “*Kas teica ņau?*”

Pasaku rūķītis atsūtījis jaunu grāmatu bērniem. Skolotāja parāda grāmatu bērniem, nosauc autoru, aicina atcerēties, kādas V.Sutejeva pasakas viņi ir klausījušies. Nosauc literatūras žanru – literārā pasaka. Seko pasakas lasījums, rādot bērniem grāmatas ilustrācijas. Skolotāja uzdod jautājumus: *vai jums pasaka patika? Par ko tajā stāstīts? Ar ko pasaka sākās? Ko izdzirdēja kucēns? Ko viņš darīja? Vai gailis teica – ņau? Kāda balss ir gailim? Ko satika kucēns? Kāda ir pelītes balss? Kāpēc pelīte nobijās? No kā nobijās kucēns? Ko teica pinkainais suns? Kur devās kucēns? Ko kucēnam atbildēja zivtiņa? Kā smējās varde? Kā jutās kucēns? Ko viņš darīja? Ko kucēns satika istabā? Ko darīja kaķis? Kā pasaka beidzās?*

Aicina bērnus uz rotaļu “Es esmu ...” – bērni ar kustībām un balsi atveido pasakas varoņus: kucēnu, gaili, pelīti, pinkaino suni, zivtiņu, vardi un kaķi.

Seko atkārtots pasakas stāstījums. 4 – 5 gadus vecos bērnus skolotāja rosina izvēlēties lapas ar uzzīmētiem pasakas varoņiem un tos skaisti izkrāsot. Pēc paveiktā darba, sakārtot zīmējumus tādā secībā, kā notikumi risinājās pasakā un pastāstīt pasaku pēc attēliem.

Vecākie bērni veido pasakas varoņus, kuru varoni veidos – nosaka izlozētā kartiņa ar dzīvnieka nosaukumu. Bērni izlasa un pa pāriem veido kādu noteiktu pasakas varoni no piedāvātajiem materiāliem. Pēc veiktā darba inscenē pasakas sižetu ar pašgatavotajiem pasakas varoņiem. Jaunākie bērni ir skatītāji un atbalstītāji.

Vecākie bērni izdomā, kas notika pirms pasakas sākuma vai izdomā citu pasakas nobeigumu, piemēram, Aleksandrs pastāsta: *kad kucēns bēdīgs atgriezās mājās, visiem kļuva viņa žēl un viņi gribēja kucēnam palīdzēt atrast ņaudētāju. Gailis meklēja pagalmā, pelīte pagrabā, bet varde uzleca uz loga un nobiedēja kaķi, kas iebļāvās “ŅAU!”. Tad visi saprata, kas teica ņau.*

Sofija izdomāja, kas varētu būt noticis pirms pasakas sākuma: *dzīvoja pie kaimiņu tantes suns Čerija un viņai bija mazi kucēni. Viens bija ļoti ziņkārīgs, visu laiku kaut kur staigāja. Un viņš nomaldījās. Bērni viņu atnesa uz savām mājām un viņš palika par viņu sunīti Riku, kurš mierīgi gulēja istabā uz paklāja.*

Pēc pasakas veidotie zīmējumi, pašgatavotie varoņi ir bērniem pieejami arī brīvajā rotaļdarbībā. Bērni izspēlē pasakas sižetu vairākkārtīgi.

Izmēģinājumdarbībā tika izmantoti literārie darbi, kuri pēc skolotāja domām ir emocionāli piesātināti, kuru satura uztveres procesā veiksmīgi var diferencēt uzdevumus dažāda vecuma bērniem. Galvenais faktors bija bērnu interese par literāro darbu, tā emocionāla uztvere un radoša atveidošana radošos darbos, inscenējumos un dramatizācijā.

Pedagoģiskajā izmēģinājumdarbībā veiksmīgi tika izmantota jaukta vecuma bērnu radošā darbība: 4 – 5 gadīgie bērni zīmēja, krāsoja, aktīvi piedalījās literārā darba dramatizācijai nepieciešamo atribūtu izgatavošanā. 5 – 7 gadus vecie bērni zīmēja literāro darbu satura notikumus, tādējādi veidojot literārā darba atstāstīšanas shematisko attēlojumu, kuru veiksmīgi izmantoja jaunākie bērni, atceroties literārā darba notikumu secību. 5 – 7 gadus vecie bērni tika rosināti izdomāt literārā darba nobeigumu, izdomāt savu, piemēram, Balto pasaku. Bērniem ļoti patīk piedalīties literāro darbu inscenējumos un dramatizācijā. Izmantojot šo metodi, skolotājam jāņem vērā jaukta vecuma grupas specifika. Bieži grūtības vērojamas jaunākā vecuma bērniem, sagaidot savu kārtu, prasmē nepārtraukt un ieklausīties citos. Lai risinātu šo problēmu, literārā darba atribūti bērniem bija brīvi pieejami ilgākā laika posmā, bērni brīvi varēja tos izmantot savās rotaļās. Tādējādi piepildot savu vēlmi izspēlēt literārā darba sižetu.

3.4. Jaukta vecuma bērnu literatūras lasīšanas uztveres vērtējums pēc pedagoģiskās izmēģinājumdarbības

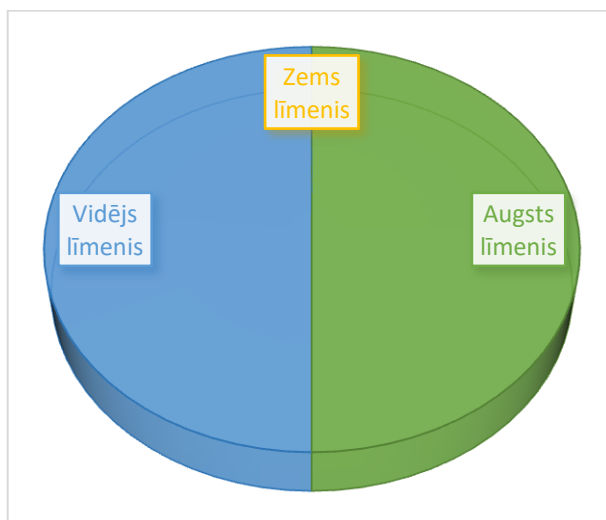
Pēc pedagoģiskās izmēģinājumdarbības tika veikta atkārtota novērošana ar mērķi noteikt dažāda vecuma bērnu literatūras darbu satura uztveres līmeni. Novērošana tika veikta dažādās bērnu dienas aktivitātēs. 4 – 5 gadus vecu bērnu novērošanas rezultāti atspoguļoti 5.tabulā.

5.tabula. 4 – 5 gadus vecu bērnu literatūras darbu satura uztveres līmenis pētījuma noslēgumā

Bērni	Augsts līmenis		Vidējs līmenis		Zems līmenis		Punktu skaits
	Klausās tekstu, nosauc darbojošās personas	Saprotami, secīgi stāsta par dzirdēto, saskaņojot vārdus teikumā	Klausās tekstu, nosauc darbojošās personas	Saprotami, secīgi stāsta par dzirdēto, saskaņojot vārdus teikumā	Klausās tekstu, nosauc darbojošās personas	Saprotami, secīgi stāsta par dzirdēto, saskaņojot vārdus teikumā	
T(M)	-	-	2	2	-	-	4
I(Z)	-	-	2	2	-	-	4
R(Z)	3	3	-	-	-	-	6
M(M)	-	-	2	2	-	-	4

N(Z)	3	3	-	-	-	-	6
E(M)	3	3	-	-	-	-	6
A(M)	-	-	2	2	-	-	4
U(M)	3	3	-	-	-	-	6
Grupas rezultāts	4 bērni (50%)		4 bērni (50%)		0%		

Kā redzams 5.tabulā 4 – 5 gadus vecu bērnu apakšgrupā četriem bērniem ir augsts literārā darba satura uztveres līmenis. Bērni klausās daiļdarbus, pasakas vienmēr nosauc literārā darba varoņus, to emocijas un darbības, veido saprotamu un secīgu stāstījumu par dzirdēto, saskaņojot vārdus teikumā. Savukārt četriem bērniem tika novērots vidējs līmenis. Šie bērni dažreiz patstāvīgi, bet pārsvarā ar nelielu skolotāja atbalstu nosauc literārā darba notikumus, varoņu emocijas un darbības, veido saprotamu stāstījumu par dzirdēto. . Grafiski 4 – 5 gadus vecu bērnu literārā darba satura uztveres līmenis pētījuma noslēgumā ir attēlots 3.attēlā.

3.attēls. 4 – 5 gadus vecu bērnu literārā darba satura uztveres līmenis pētījuma noslēgumā

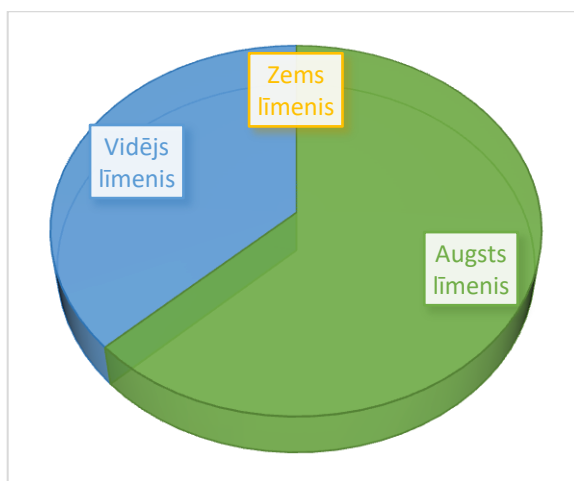
Tātad veicot rezultātu salīdzinošo analīzi var secināt, ka pētījuma sākumposmā augsts līmenis bija diviem bērniem, bet noslēgumā – četriem. Savukārt pētījuma sākumposmā zems līmenis bija diviem bērniem, bet pētījuma noslēgumā nevienam bērnam netika novērots zems literārā darba satura uztveres līmenis. Praktiski četriem bērniem literārā darba satura līmenis ir paaugstinājies.

6.tabulā atspoguļoti 5 – 7 gadus vecu bērnu novērošanas rezultāti pētījuma noslēgumā.

6.tabula. 5 – 7 gadus vecu bērnu literatūras darbu satura uztveres līmenis pētījuma noslēgumā

Bērni	Augsts līmenis		Vidējs līmenis		Zems līmenis		Punktu skaits
	Klausās tekstu, nosauc darbojošās personas, atstāsta notikumus, izdomā teksta turpinājumu	Saprotami, secīgi stāsta par dzirdēto un savām emocijām, attieksmi	Klausās tekstu, nosauc darbojošās personas, atstāsta notikumus, izdomā teksta turpinājumu	Saprotami, secīgi stāsta par dzirdēto un savām emocijām, attieksmi	Klausās tekstu, nosauc darbojošās personas, atstāsta notikumus, izdomā teksta turpinājumu	Saprotami, secīgi stāsta par dzirdēto un savām emocijām, attieksmi	
A(M)	-	-	2	2	-	-	4
A(Z)	3	3	-	-	-	-	6
A(Z)	3	3	-	-	-	-	6
S(M)	3	3	-	-	-	-	6
M(Z)	3	3	-	-	-	-	6
L(Z)	3	3	-	-	-	-	6
V(M)	-	-	2	2	-	-	4
M(Z)	-	-	2	2	-	-	4
Grupas Rezultats	5 bērni (63%)		3 bērni (37%)		0%		

Kā redzams 6.tabulā šī vecuma apakšgrupā 5 bērniem novērots augsts literārā darba satura uztveres līmenis. Bērni klausās literāro tekstu, nosauc tajā notiekošās darbības un varoņus, patstāvīgi atstāsta satura notikumus, kā arī izdomā teksta turpinājumu. Patstāvīgi sakarīgi un secīgi stāsta par dzirdēto, savām emocijām un attieksmi pret literārā darba notikumiem, varoņiem un to rīcību. Savukārt trīs bērniem tika novērots vidējs līmenis. Bērni dažreiz ar nelielu skolotāja palīdzību atstāsta literārā darba saturu, raksturo varoņus, veido vienkāršu, īsu stāstījumu par dzirdēto, paužot savas emocijas un attieksmi pret varoņiem un to darbībām. Grafiski 5 – 7 gadus vecu bērnu literārā darba satura uztveres līmenis pētījuma noslēgumā attēlots 4.attēlā.

4.attēls. 5 – 7 gadus vecu bērnu literārā darba satura uztveres līmenis pētījuma noslēgumā

Tāpat salīdzinot pētījuma sākumā veiktās novērošanas un noslēguma posma novērošanas rezultātus var secināt, ka trīs bērniem ir paaugstinājies literārā darba satura uztveres līmenis. Var secināt, ka šī vecuma apakšgrupā nav neviena bērna, kuram būtu novērots zems literārā darba satura uztveres līmenis. Tāpat var secināt, ka pētījuma gaitā, īstenojot pedagoģisko izmēģinājumdarbību, ir paaugstinājies visu vecumu apakšgrupu bērnu literārā darba satura uztveres līmenis, atbilstoši pirmsskolas izglītības programmā izvirzītajiem sasniedzamajiem rezultātiem teksta apgūvē un izpratnē.

3.5. Ieteikumi skolotājiem

Literatūra pirmsskolas posmā ir būtisks vārda mākslas paraugs. Bērnu gūto informāciju pastiprina ar literāro vārdu: dzejoļiem, tēlojumiem, pasakām, stāstiem, mīklām u.c. Literatūrai, kuru izmanto pirmsskolā, ir jābūt tādai, kas bērnam palīdz apzināties sevi, jāsniedz priekšstatu par apkārtējo pasauli, par attiecībām starp cilvēkiem, cilvēkiem un dabu, jāveicina bērna aktīvā darbība un jāraisa emocijas. Jaukta vecuma grupā, iepazīstinot bērnus ar literatūru, integrējot literāro darbu saturu dažādās mācību jomās ir jāņem vērā:

1. jaukta vecuma grupas bērnu vecumposma un attīstības īpatnības:
  - 3 – 4 gadus veci bērni, uztverot literārā darba saturu, balstās uz savu pieredzi, kas vēl ir šaura. Tāpēc literārajam darbam ir jābūt vienkāršam, ar vienu sižeta līniju, izmantojot uzskati un tekstam atbilstošas ilustrācijas. Bērniem raksturīga atdarināšana un vienkāršota teksta uztvere;
  - 4 – 5 gadus veci bērni, uztverot literāro tekstu saturu, raksturīga atdarināšana, jāizmanto uzskate, bērns spēj atklāt literārā darba varoņu pārdzīvojumus un paust emocionālu attieksmi;
  - 5 – 6 gadus veciem bērniem veidojas izteikta interese par literārā teksta saturu, veidojas klausītāja kultūra, literāro tekstu nepieciešams pasniegt interesantā veidā. Bērni uztver literārā darba valodas tēlainību, prot paust savu emocionālo attieksmi;
  - 6 – 7 gadus veci bērni literārā darba saturu uztver jēgpilni: uztver emocionālo nokrāsu un zemtekstus, saskata literāro varoņu darbības atklātos un slēptos

motīvus, veidojas izpratne par darba autora skatījumu, saskata vārda emocionālo un jēgas lomu literārajā darbā.

2. Literārā darba atbilstība vecumposmam, bērnu interesei, iespējai pilnveidot bērnu pieredzi, zināšanas, priekšstatus, radošumu un emocionālo pasauli.
3. Literārais darbs motivē bērnus aktīvai darbībai (atbildēt uz jautājumiem, atstāstīt, veido palīgrīkus dramaturģijai, veido atribūtus, piedalās dramaturģijā, radoši atveido literārā teksta saturu: zīmē, veido, aplicē, izgatavo no dažādiem materiāliem u.c.).
4. Veidojiet savu attieksmi pret literatūru, vārda mākslu, jo bērns mācās no pieaugušā. Literāro tekstu jāpasniedz emocionāli, radoši un ieinteresēti.
5. Literārā darba uztveres procesā izmantot diferencētus uzdevumus, lai sekmētu visu jaukta vecuma grupas bērnu izpratni par literāro tekstu.

Secinājumi

1. Pedagoģiskā procesa organizācijai jaukta vecuma grupā ir savas īpatnības un sarežģītība. Pedagogam ir labi jāpārzina dažādu vecumu bērnu attīstības īpatnības, prasme variēt, diferencēt mācību uzdevumus, organizēt sistemātisku mācību procesu, izmantojot daudzveidīgas mācību organizācijas formas, mācību metodes un paņēmienus. Pedagoģis, izmantojot jaukta vecuma grupā pozitīvus aspektus, spēj sasniegt bērnu kolektīva pozitīvu saskarsmi un sadarbību, rosinot bērnus interesēties par kopīgu darbību un rotaļām. Tas būs sistemātiska ikdienas darba rezultāts, kas pozitīvi ietekmēs bērna personības attīstību, bagātinās zināšanas, pilnveidos prasmes, iemaņas, veicinās patstāvīgo darbību.
2. Jaukta vecuma grupas pedagoģiskajā procesā ir jāņem vērā bērna daudzšķautņainā daba: viņa izziņas, emocionālā, gribas sfēra, intereses, vajadzības, un tā nevar attīstīties pilnvērtīgi bez pedagoģu mērķtiecīgām pūlēm.
3. Kompetencēs balstītā pirmsskolas mācību programmā katrai vecuma grupai vai posmam izvirzītais sasniedzamais rezultāts mācību jomās ir balstīts uz bērnu vecumam atbilstošām prasmēm un bērna individuālajām spējām. Organizējot literatūras lasīšanu pedagoģiskajā procesā ir jāievēro katra posma atšķirīgās spējas, zināšanu līmeni, literāro darbu uztveres prasmju līmeni.
4. Pedagogam izvēloties literatūras tekstus lasīšanai bērniem jaukta vecuma grupā ir galvenokārt jāievēro bērnu vecuma īpatnības, lai vecākajiem bērniem nebūtu garlaicīgi, bet jaunākajiem par grūtu, līdz ar to jaunākie bērni zaudē interesi par literāro darbu. Izvēloties literatūru jāņem vērā arī citi svarīgi aspekti: mākslinieciskā vērtība, tikumiskā ievirze, valoda, literārajam darbam jāraisa bērna interese, pareizi izvēlēti, interesanti uzskates līdzekļi u.c.
5. Tātad analizējot literatūras lasīšanas metodiku pirmsskolā, var secināt, ka jaukta vecuma grupā var izmantot jau izstrādātos metodiskos ieteikumus, ņemot vērā bērnu vecuma, attīstības īpatnības. Tātad pedagoģis variē literatūras darbus vai diferencē uzdevumus, balstoties uz bērnu attīstības īpatnībām.
6. Pētījuma rezultāti liecina, ka pētījuma sākumposmā augsts literārā darba satura uztveres līmenis bija diviem 4 – 5 gadus veciem bērniem, zems līmenis bija vērojams diviem šī vecuma bērniem. Savukārt pētījuma noslēgumā augsts līmenis tika novērots četriem bērniem un nevienam bērnam netika fiksēts zems literārā teksta satura uztveres līmenis. Vecuma grupā no 5 – 7 gadi pētījuma sākumposmā augsts līmenis tika novērots trīs bērniem un zems līmenis vienam bērnam. Savukārt pētījuma noslēgumā augsts literārā teksta uztveres līmenis tika novērots pieciem bērniem un zems līmenis netika novērots nevienam bērnam.

Tātad pētījuma rezultāti parāda, ka mērķtiecīgi izvēloties jaukta vecuma grupā izmantojamo literatūru un metodiku ir iespējams pilnveidot visu vecuma bērnu literatūras tekstu uztveres un izpratnes līmeni, ja skolotājs:

- piedāvās bērniem interesantu literatūru, pratīs motivēt bērnus aktīvai darbībai literāro tekstu apgūšanai;
- variēs un diferencēs uzdevumus teksta izpratnes un uztveres veicināšanai jaukta vecuma bērnu grupā.

Literatūras un avotu saraksts

1. Albrehta, D. (1998) *Pētīšanas metodes pedagogijā*. R: Mācību apgāds
2. Avaņesova, V. (1986) *Audzināšana un mācīšana dažāda vecuma bērnu grupā*. R: Zvaigzne
3. Baha, A. (2008.) *Es varu!* R: Pētergailis
4. Brice, B. (2016) *Pirkstiņu rotaļas*. R: RaKa
5. Burman, E. (2008) *Deconstructing developmental psychology*. London: Routledge
6. Flavell, J. (1963) The developmental psychology of Jean Piaget. *The University series in Psychology*. Princeton, NJ, US
7. Freiberga, I. (1998.) Literatūra kā pirmsskolas vecuma bērnu iztēles un jaunrades attīstītāja. *Pirmsskolas izglītība*, Nr. 1, 42. – 45.lpp.
8. Freiberga, I. (2007.) Literatūra kā nozīmīgs integrēto mācību saturs un līdzeklis. *Bērns mācās izzināt pasauli*. R: SIA Izglītības soļi, 58. – 59.lpp.
9. Geske, A., Grīnfelds, A. (2006) *Izglītības pētniecība*. R: LU Akadēmiskais apgāds
10. Golubina, V. (2007) *Pirmsskolas pedagoga rokasgrāmata*. R: SIA Izglītības soļi
11. Hansena, K., Kaufmane, R. (2002) *Bērncentrētu grupu veidošana*. R: Izglītības iniciatīvu centrs
12. Kalvāns, Ē. (2018) *Attīstības psiholoģija*. Rēzekne: RTA
13. Kaņepēja, R. (2012.) Runātprasmes saikne ar apkārtnes un literatūras iepazīšanu. *Ceļā uz skolu*. R: Zvaigzne ABC, 127. – 151.lpp.
14. Kinclere – Bērke, R. (2017) *Manas pirmās vakara pasaciņas: labu miedziņu, skaistus sapnīšus!* R: Jānis Roze
15. Lieģeniece, D., Nazarova, I. (1999) *Veseluma pieeja valodas apgūvē*. R: RaKa
16. Liberte, L. (2013) Kā bērnam pirmsskolā mācīt disciplīnu? *Pirmsskolā*, nr.9, 3. – 6.lpp.
17. Ļenasa, A. (2018) *Krāsu mošķis*. R: Zvaigzne ABC
18. Nelsons, S. (1998) *Burti visi 33. Skolotāja grāmata*. R: RaKa
19. *Mazi dzejoliši bērniem (dzejoļu krājums)* (2000) R: Annele
20. Mācību un metodiskais līdzeklis – valodu mācību joma (2019) <https://mape.skola2030.lv/resources/86>
21. Mācību satura un pieejas plānošana pirmsskolā (2019) <https://mape.skola2030.lv/resources/87>
22. Pirmsskolas mācību programma (2019.)

23. Purmale, R. (2002.) Bērnu savstarpējās attiecības jaukta vecuma grupā. *Skolotājs*, Nr. 4, 57. – 60.lpp.
24. Svence, G. (1999.) *Attīstības psiholoģija*. R: Zvaigzne ABC
25. Vecgrāve, A. (2005) *Ceļvedis pieaugušajiem pa bērnības zemi*. R: Zvaigzne ABC
26. Ziedonis, I. (1983) *Visādas pasakas*. R: Liesma
27. Zelmenis, V. (1991) *Īss pedagoģijas kurss*. R: Zvaigzne
28. Акифьева, О.Г. (2015) Особенности организаций образовательной деятельности с детьми в условиях разновозрастной группы ДОУ.
https://www.elibrary.ru/C:/Users/acer/Downloads/elibrary_26323162_99741494.pdf
29. Андреева, Л.Д. (2019) *Литературное образование детей*. Киров, АНО ДПО Межрегиональный центр инновационных технологий в образовании
30. Борисова, О.Ф. (2007) Формирование социальной компетентности детей дошкольного возраста в разновозрастных группах.
https://www.elibrary.ru/C:/Users/acer/Downloads/elibrary_21139804_20531442.pdf
31. Гульмисурина, Р.Ф. (2017) Организация образовательного процесса в разновозрастной группе ДОУ.
[https://www.elibrary.ru/C:/Users/acer/Downloads/elibrary_32589782_88930947%20\(1\).pdf](https://www.elibrary.ru/C:/Users/acer/Downloads/elibrary_32589782_88930947%20(1).pdf)
32. Гончарова, Д.В., Суконникова, О.А. (2016) Вариативные технологий общения и взаимодействия в организованных разновозрастных группах дошкольников.
https://www.elibrary.ru/C:/Users/acer/Downloads/elibrary_34872749_66594369.pdf
33. Жузлякова, О.А., Студинова, Г.А. (2014) Одновозрастные и разновозрастные группы в дошкольном образовательном учреждении.
https://www.elibrary.ru/C:/Users/acer/Downloads/elibrary_23229573_81118295.pdf
34. Кавылина, А.Н. (2006) Этапы реализаций педагогических условий подготовки будущих воспитателей – к организаций изобразительной деятельности с детьми разновозрастной группы.
[https://www.elibrary.ru/C:/Users/acer/Downloads/elibrary_23086107_84342782%20\(1\).pdf](https://www.elibrary.ru/C:/Users/acer/Downloads/elibrary_23086107_84342782%20(1).pdf)
35. Самсоненко, Л.С., Едиханова, Р.М. (2017) *Организация исследовательской деятельности дошкольников в условиях разновозрастной группы*. Электронный научно – практический журнал, нр. 117
36. Смагулова, Г. (2018) Методические рекомендаций по организаций образовательного процесса в разновозрастных группах. https://rc-dd.kz/sites/rc-dd.kz/uploads/docs/metodicheskie_razrabotki/metod3rus.pdf

37. Соловьева, Е. (2001.) Планирование занятий в разновозрастной группе. *Дошкольное воспитание*, 4, 17. – 20.стр.
38. Зябкина, В.В. (2010) Роль художественной литературы в формирований нравственно – эстетических качеств личности. <https://www.elibrary.ru/20b4904a-0edf-492e-89cf-13020617dd1f/>

Pielikumi

1.pielikums

Literatūra lasīšanai jaukta vecuma grupā

R.Kinclere – Bēnke “Mēness gaismā”

Kaži šonakt ir izdomājuši kaut ko pavisam traku: viņi nedodas gulēt, bet sarīko deju izrādi.

Mēness gaismā viņi dejo vispirms aplī, pēc tam griežas riņķī. Jautrā ritmā, ar prieku tas izdodas pavisam viegli. Viņi dejo rumbu, polku, tvistu – pa vienam un pa pāriem.

Astes gaisā, solis raits.

Viena deja, otra deja.

Vēlreiz solis, raita deja.

Mazie kaķēni sit bungas –

Labi skaļi, labi skaļi!

R.Kinclere – Bēnke “Labu nakti, pelīt!”

Brr! Mazā pelīte noskurinās. Viņa ir laukā lietū un lēkā pa peļķēm. Te viss šļakst! Pelīte ir izmirkusi slapja, un viņai salst kājas.

Aši atsteidzas pelītes mamma ar lielo pelddvieli un nosusina mazulīti. Vēl jāiedzer piens ar medu un tad – opā! – gultā!

Tur ir tik silti un mīksti!

Ar labu nakti, pelīt!

A.Ļenasa “Krāsu mošķis”

Šis ir mans draugs Krāsu mošķis. Viņš jūtas apjucis, apstulbis un nesaprot, kas ar viņu notiek.

- Tu atkal esi sapīņkerējies pats sevī. Nav jau pirmā reize. Tu esi savas izjūtas samudžinājis kopā, bet tā sajauktas, tās īsti labi nedarbojas. Tev vajadzētu tās nošķirt citu no citas un katru ielikt savā traukā. Ja gribi, es tev palīdzēšu tās sakārtot.

Prieks uzplaukst kā puķe. Tas mirdz kā saule un dzirkstī kā zvaigznes. Būdams priecīgs, tu smeijies, lēkā, dejo, spēlējies un gribi savā priekš dalīties ar citiem.

Skumjas uznāk, kad tu ilgojies vai sabēdājies. Tās viļņojas kā jūra lietainā dienā. Un reizēm visu samērcē ar asarām.

Būdams bēdīgs, tu ieraujies sevī, gribi palikt viens ... un tev neko negribas darīt.

*Dusmas ir niknas un negantas kā uguns. Un šīs liesmas ir grūti apdzēst. Būdamus
dusmīgs, tu drūmi klusē vai klaigā, piecērt kāju un gribi ar visiem strīdēties.*

*Bailes glēvulīgi slēpjas ēnā, tās zaglīgi pielavās pa tumsu. Kad tev ir bail, tu atkal
kļūsti mazs mazītiņš un pavisam nevarīgs ... bailes atņem spēku.*

*Miers ir rāms kā koki un viegls kā lapas vējā. Būdamus mierīgs, tu elpo lēni un dziļi.
Viss šķiet tik rāms.*

Šīs ir tavas izjūtas, un katrai no tām ir sava krāsa.

*Lūk tās visas skaisti sarindotas: dzeltens prieks, zilas skumjas, sarkanas dusmas, melnas
bailes, zaļš miers!*

Rainis “Mākonīts un Mākonīte”

Mākonītei balti svārki

Zeltītām kroķītēm,

Mākonītim puspelēki,

Melniem sprogu pušķīšiem.

“Nāc ar mani padejot

Skaidru debess pagalmiņu:

Vējiņš pūta stabulīti,

Pērkons bungas rībināja.”

Saskrej deju skatīties

Melna nakts padebešu –

Drūzmēdami, grūstīdami

Apgāž lielo lietus trauku.

V.Plūdonis “Zaķīša pirtiņa”

Garausīts zaķīts pa pakrēslu

Kurina pļavā pirtiņu.

Mēnestiņš, čigāniņš, caur eglēm sāk vērties,

Zaķīšu māte savus bērnus ved pērties.

Pičiņu, pačiņu – austiņām:

Modriņi, modriņi sadzirdēt tām!

Pičiņu, pačiņu – actiņām:

Tāliņi, tāliņi sadzirdēt tām!

Pičiņu, pačiņu – kājiņām:

Viegliņi, viegliņi patecēt tām!...

*Strupausīts sunīts pa pakrēslu
Savā nodabā skraida pa pļaviņu.
Kas gan tur miglā kūņojas, kust?
To vajag zināt, to vajag just!...
Nu, bērniņi, joziet ko katrs māc,
Ka negantnieks jūs nepanāk!*

Vau! Vau! Vau! Vau!

Cibric! Cibric!

Vau! Vau!

Cibric!

Vau! Vau!

Cibric!

Spudūc!

V.Plūdonis “Mārīte”

*Man pa pirkstu viegliņām
Lodā daiļa vabulīte:
Sārta, melnām lāsmiņām.
Pirksta galā uzrāpusies,
Stāv brītiņu domādama:
Kurp nu iet – stāvs visās pusēs,
Pamēģina, padibina,
Tad spārniņus vaļā raisa,
Ceļas, izzūd zilā gaisā.*

B.Brīce “Vecīša cimdiņš”

*Reiz mežā vecītim
Cimdiņš pazuda.
Bet notiek jautri – trimtirim –
Kāds cimdu atrada!*

*Pa mežu muša lidoja,
Tai vējā spārni nosala.
Muša cimdu atrada,
Priecājās tā – tralala!*

*Garām cimdām tecēja
Jauka peļu ģimene.
Peles cimdā ieskrēja
Un no prieka dejoja!*

*Skrien pa taku – līpu, līpu –
Zaķēns garausis.
Peļu dejas izdzirdējis,
Cimdā ieskrēja!*

*Danco draugi – dipu dapu,
Danco draugi – līpu lāpu,
Danco draugi – tralala,
Kamēr cimdiņš saplīsa!*

I.Ziedonis “Baltā pasaka” (fragments)

Vakar uzkrīta sniegs. Nu viss ir balts. Tik balts, ka nekā nevar atšķirt. Baltā vistiņa izdēja baltu olu un pazaudēja to sniegā. Baltais gailis dziedāja baltu dziesmu, tā ieskrēja pažobelē, piesala tur un palika karājoties kā balta lāsteka. Baltajai vāverei piedzima balti vāverēni, ielēca baltajos koku zaros, un vāvere nevar vairs tos atrast. Visi koki – balti, eju pa mežu, nevaru saprast, kur koks, kur baltā diena.

I.Ziedonis “Dzeltenā pasaka” (fragments)

Saule kā olas dzeltenums mirdzēja pāri pasaulei. Pa viņas stariem uz zemi nāca mazi cālēni, un visi bija gaiši dzelteni. Bite arī bija dzeltena: strops viņai arī dzeltens. Visapkārt lido dzelteni taureņi, tādi paši kā cāļi. Cāļi nodomāja: “Palidošu ar viņiem!” Cālis palēcās, bet tad atcerējās, ka viņam spārnu vēl nemaz nav, ir tikai tādi mazi dzelteni ķeksīši sānos. “Tas nekas,” nolēma cālis. “Izaugšu par vistu, tad lidošu augstu, augstu.” Viņš ielīda mātei vistai spalvās pie dzeltenā vēdera un aizmiga.

Bites skrēja kā mazas plastilīna bumbiņas no vienas dzeltenās cūkpieneses pie otras. Līdz tālumam ziedēja dzelteni lauki un pļavas – dzeltenie vizbuļi, prīmulas un visvairāk pieneņu, visi kalni dzelteni mirdzoši. Un, tagad ja paskatījās saulē, tad tā pati izskatījās, kā nupat te kalna galā gulējusi un pienenēs dzeltena novārtījusies. Pļava tā mirdzēja, ka es nenocietos un ievēlos puķu dzeltenumā. Un noputēju un aplipu, un apbiru putekšņiem dzeltens.

GALVOJUMS

Es,   Oļesja Paņina

apliecinu, ka darbs izstrādāts atbilstoši zinātniskās ētikas principiem.

Darbā izmantotā literatūra u. c. avoti norādīti literatūras u. c. avotu sarakstā. Dažāda veida informācijai (atziņām, citātiem, attēliem, tabulām u. c.), kas iegūta no minētajiem avotiem, pētnieciskajā darbā un tā pielikumos norādītas atsauces.

Darba autors

    Oļesja Paņina
(vārds, uzvārds)

_____
(paraksts)

Datums: 5. maijs, 2021